

İSLÂM HUKUKU AÇISINDAN BABANIN ÇOCUĞUN MALINDA TASARRUFTA BULUNMA YETKİSİ VE MALÎ İBADETLERİ ÜZERİNDEKİ ROLÜ

IN TERMS OF ISLAMIC LAW THE
FATHER'S AUTHORITY TO USE
RIGHT CHILD'S PROPERTY AND HIS
ROLE IN FINANCIAL WORSHIP

Geliş Tarihi: 26.07.2022 Kabul Tarihi: 01.06.2023

✉ ŞERİF GEDİK

DR.

DİB

BİLECİK PAZARYERİ MÜFTÜSÜ

orcid.org/0000-0002-2032-119X

hacegan85@hotmail.com

ÖZ

İslâm hukukunda edâ ehliyeti bulunmayan veya eksik olan küçüğün himaye edilmesi, kişisel gelişimi için desteklenmesi ve mal varlığının korunması önem arz eder. Çünkü küçüğün şahsî ve malî tasarruflarının büyük çoğunluğunu tek başına gerçekleştirmesi mümkün değildir. Zira -durumuna göre- edâ/fiil ehliyeti bulunmadığı veya noksan sayıldığı için çocuk, şahsî ve malî tasarruflarında kısıtlı kabul edilmiştir. Küçüğün korunma altına alınmasını sağlayan velâyet sistemiyle, küçüğün ve kısıtlının maslahatının gözetilmesi ve zararına olan tasarrufların engellenmesi amaçlanmıştır. Çocuk, şahsî ve malî tasarruflarında kısıtlı kabul edildiği, genellikle maslahatına uygun davranmadığı ve acziyet içerisinde olduğundan dolayı onun adına hukukî temsilcileri yetkili kılınmıştır. Çocuğun öncelikli hukukî temsilcisi ise babasıdır. Babanın çocuğun şahsî üzerindeki velâyeti bulûğa kadar, malî üzerindeki velâyeti ise rüşdüne kadar devam eder. Bu çalışmada, babanın küçük çocuk üzerindeki velâyeti, şahsî ve malî velâyet açısından önceliği, bey', icâre, rehin, vedâ, ve hibe gibi akitler çerçevesinde babanın çocuğun malında tasarrufla bulunma yetkisi; çocuğunun malından istifade edebilmesi ve babanın çocuğun malî ibadetlerindeki rolü gibi konuların incelenmesi hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İslâm Hukuku, Babanın Tasarrufları, Çocuk Malı, Velâyet, Ehliyet, Malî İbadetler.

ABSTRACT

Islamic law, it is important to In Islamic law, it is important to protect the minors who do not have or lack the capacity to perform, to support them for their personal development and to protect their assets. Because it is not possible for the minors to realize most of their personal and financial dispositions on their own. Because -according to their situation- minors are considered to be restricted in their personal and financial dispositions due to their lack of or incomplete capacity to perform or act. The guardianship system, which ensures the protection of minors, aims to safeguard their interests and to prevent actions to their detriment. Since a child is considered to be restricted in terms of personal and financial dispositions, is generally unable to act in accordance with his interests and is incapacitated, his legal representatives are authorized on his behalf. The primary legal representative of a child is his father. The father's guardianship over the child's self continues until puberty and his guardianship over the child's property continues until attaining the age of majority. This study aims to examine issues such as the father's guardianship over his minor child, his priority in terms of personal and financial guardianship, the father's authority to dispose of the child's property within the framework of contracts such as sales, rental, collateral, bailment, and grant, the father's ability to benefit from his child's property, and his role in the child's acts of financial worship.

Keywords: Islamic Law, Father's Disposition, Children's Property, Custody, Competence, Acts of Financial Worship.

SUMMARY

Islam has given rights and imposed responsibilities on people both individually and socially in order to prevent corruption and to ensure that they live in peace. Through the fulfillment of these rights and responsibilities, it is aimed to establish justice and prevent injustice. In addition, some people who are weak, powerless and incompetent due to their special conditions are also protected and prevented from being subjected to injustice. In Islamic law, like every individual, the rights of minors, the insane and other persons with disabilities are guaranteed. It is essential that the care and needs of minors and other restricted persons, who are incapable of completing their physical and mental development and who are unable to continue their lives on their own, should be met by their elders. This is because the incapacity of the persons with physical and mental disabilities to protect themselves legitimizes taking them under protection. In this respect, minors must be taken under protection and their dispositions must be carried out under the supervision of their guardians. Restricting the dispositions of minors or realization of their dispositions under the supervision of their guardians covers a period starting from their birth and continuing until puberty or, in some cases, the age of majority. During this period, the responsibility for the dispositions made on behalf of the child or realized by the child belongs primarily to the father, and in the absence of the father, to other legal representatives who have the custodial authority. This is because the father and other legal representatives have the responsibility to protect minors who have not completed their physical and mental development and to protect their rights as their own rights.

In Islamic law, in order for a person's personal and financial dispositions to be valid and legitimate, one must have the authority or be authorized to make the dispositions valid. The father's authority over his child's personal and financial dispositions is a right that is directly granted to the father. There is no need for any judicial decision or transfer of authority. The guardian also has the authority to dispose of the child's property. However, it is only possible for guardian to act on behalf of the child through the transfer of authority. The father, grandfather and judge may authorize the guardian to dispose of the child's property.

In Islamic family law, the legal representation of a restricted person by someone else is generally expressed by the concept of guardi-

anship. In Islamic law, guardianship is an institution of legal representation that aims to fulfill the interests that religion and reason deem good, such as cooperation in goodness, meeting the needs of individuals and the community, and relieving their burdens. This representation involves an authorization that gives a person of sanity and adolescence the power to make valid Sharḥ dispositions on behalf of himself and/or others. The guardianship system aims to protect the rights of minors, to safeguard their interests, and to prevent acts to their detriment.

Although there are different classifications of guardianship in the sources in terms of those who assume guardianship and the subject of guardianship, the distinction between personal and financial guardianship is important for our subject. This is because our study is concerned with both the child's person and property.

It is seen that the issue of guardianship is examined in detail in the works titled *ahwāl al-shahsiyya*, associated with the issue of capacity in the works of *usul al-fiqh*, and dealt with in the context of marriage and *khidāna* in the works of *furū fiqh*. Unlike other studies, in this study, the dimensions of the relationship between the father and the child in terms of finance will be discussed systematically, the child's responsibility in terms of the acts of financial worships will be examined, and the conflicts between the sects will be mentioned. In addition, since many studies have been conducted on guardianship in the context of marriage and *khidāna*, these issues are not included in the scope of this study.

In this study, issues such as whether the father has the authority to dispose of his minor child's property, the father's priority over other legal representatives, the limits of the father's power of disposition, the extent of the father's rights and responsibilities towards his child in the fulfillment of some financial acts of worship, such as *zakat*, *almsgiving* and *qurbani*, the responsibility to meet the needs of his child, and the conditions under which the father can benefit from his child's property are examined.

Custody is the authority of a person of legal age to manage the personal and property affairs of another person who is not fully competent or whose capacity is incomplete. In Islamic doctrine, *khidāna* refers to the right, authority and responsibility granted by the legislator to certain individuals in order to ensure the proper raising, upbringing, protection, care and education of minors and those who are in this category.

GİRİŞ

İslâm dini gerek bireysel gerekse toplumsal olarak insanların fesada uğrayıp bozulmalarını engellemek ve huzur içerisinde yaşamalarını temin etmek için onlara bazı haklar vermiş ve sorumluluklar yüklemiştir. Bu hak ve sorumlulukların yerine getirilmesiyle adaletin tesisi ve haksızlığın önlenmesi hedeflenmiştir. Ayrıca zayıf, güçsüz ve ehliyetsiz olan özel konumdaki bazı insanların da himaye edilmeleri sağlanmış ve haksızlığa uğramaları engellenmiştir. İslâm hukukunda her birey gibi küçüğün, mecnunun ve diğer kısıtlıların da hakları güvence altına alınmıştır. Zira fiziksel ve ruhsal açıdan gelişimlerini tamamlayamayan ve hayatlarını tek başına sürdürmeleri mümkün olmayan küçüklerin ve diğer kısıtlıların bakım ve ihtiyaçlarının büyükleri tarafından karşılanması zaruridir. Çünkü beden ve akıl itibarıyla noksan olan kısıtlıların kendilerini korumaktan aciz olmaları onları muhafaza altına almayı meşru kılmaktadır.¹ Bu itibarla küçüklerin koruma altına alınması ve tasarruflarını velilerinin gözetiminde gerçekleştirmeleri bir gerekliliktir. Küçüklerin tasarruflarının sınırlandırılması veya velilerinin gözetiminde gerçekleşmesi doğumla başlayıp ergenlik veya bazıları için rüşd çağına kadar devam eden bir dönemi kapsar. Bu dönemde çocuk adına gerçekleştirilen veya çocuğun gerçekleştirmiş olduğu tasarrufların sorumluluğu öncelikle babaya, baba olmadığı durumlarda ise velâyet yetkisine sahip diğer hukukî temsilcilere ait olur. Zira baba ve diğer hukukî temsilcilerin fiziksel ve ruhsal gelişimini tamamlayamayan küçükleri himaye etme ve onların haklarını kendi hakları gibi koruma sorumlulukları vardır.

İslâm hukukunda kişinin şahsî ve malî tasarruflarının geçerli ve meşru olabilmesi için tasarrufları geçerli kılacak yetkiye sahip olması veya yetkilendirilmiş olması gerekir. Babanın çocuğunun şahsî ve malî tasarruflarında yetki sahibi olması, babaya doğrudan tanınmış bir haktır. Bunun

¹ Mehmet Şener, “İslâm Hukukunda Velâyet I”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/2 (İzmir: 1985), 204-205.

için herhangi bir yargı kararına veya yetki devrine ihtiyaç yoktur. Vasînin de çocuğun malı üzerinde tasarrufta bulunma yetkisi vardır. Ancak onun çocuk adına işlem yapması yetki devriyle mümkündür. Baba, dede ve hâkim tarafından vasiye çocuğun malları üzerinde tasarrufta bulunma yetkisi verilebilir.²

İslâm aile hukukunda genellikle kısıtlı olan kişinin hukukî olarak başkası tarafından temsil edilmesi velâyet kavramıyla ifade edilir. Kaynaklarda velâyet, velâyeti üstlenenler ile velâyetin konusu açısından³ farklı tasniflere⁴ tabi tutulsa da konumuz açısından şahsî ve malî velâyet ayrımı önem arz etmektedir. Zira çalışmamız hem çocuğun şahsî hem de mal varlığıyla ilgilidir.

Velâyet konusunun ahvâl-i şahsiye isimli eserlerde detaylı olarak incelendiği, usûl eserlerinde ehliyet konusuyla ilişkilendirildiği; fûrû fıkıh eserlerinde ise daha çok nikâh ve hidâne konuları bağlamında ele alındığı görülür. Diğer çalışmalardan farklı olarak çalışmamızda malî açıdan babayla çocuk arasındaki ilişkinin boyutları sistematik bir şekilde ele alınarak, çocuğun malî ibadetlerdeki sorumluluk boyutu incelenerek mezhepler arası ihtilaflara değinilecektir. Ayrıca nikâh ve hidâne bahisleri özelinde velâyetle ilgili birçok çalışma yapıldığı için bu konular çalışmanın kapsamına dâhil edilmemiştir.

Bu çalışmada babanın küçük çocuğunun malında tasarruf yetkisine sahip olup olmadığı, babanın diğer hukukî temsilcilere göre önceliği, babanın tasarruf yetkisinin sınırları; zekât, oşür, fitr sadakası ve kurban gibi bazı malî ibadetlerin yerine getirilmesinde babanın çocuğuna karşı hak ve sorumluluklarının boyutu, çocuğunun ihtiyaçlarını karşılama sorumluluğu ve babanın çocuğunun malından hangi şartlar çerçevesinde yararlanabileceği gibi konular incelenmiştir.

² Ali Bardakoğlu, “Vesâyet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 43/66. Velâyet ve vesâyet arasındaki benzerlik ve farklılık için bk. Şevket Topal, “Korumaya Muhtaç Çocukların Bakımı ve Gözetimi Açısından İslâm Hukukunda Velâyet ve Vesâyet Yetkisi”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 6/3 (2006), 263-264.

³ Velâyetin farklı tasniflere tabi tutulduğu bilinmekle birlikte velâyet çeşitleri iki ana başlık altında ele alınabilir: 1- Sahibine göre velâyet çeşitleri: a-Velâyet-i hâssa (özel velâyet) b-Velâyet-i âmme (kamu velâyeti) 2- Konusu açısından velâyet çeşitleri: a-Şahsî velâyet b-Malî velâyet. Mustafa Genç, “İslâm Hukukunda Velâyetin Mahiyeti”, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 7/6 (2020), 211-212.

⁴ Ali Haydar Efendi, *Dürrü'l-hükkâm şerhu Mecelleti'l-ahkâm* (Beyrüt: Dâru Âlemi'l-Kütüb, 2003), 1/58-59; Mustafa Ahmed ez-Zerkâ, *el-Medhalü'l-fikhiyyü'l-âm* (Dimeşk: Dâru'l-Kalem, 2004), 2/844; Abdülkerîm Zeydân, *el-Medhâl li-dirâseti's-şer'i'ati'l-İslâmiyye* (Beyrüt: Müessesetü'r-Risâle, 2005) 317-319; H. Yunus Apaydın, “Velâyet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 43/15-17.

1. İslâm Hukukunda Velâyet Kavramı

Velâyet kelimesi sözlükte “yakınlık ve yakın olmak” anlamındaki “vly” kökünden türemektedir.⁵ Velâyet kelimesi vilâyet şeklinde de kullanılabilir.⁶ Velâyet ile vilâyet kelimeleri ortak anlamları yanı sıra kullanışlarına göre farklı anlamları da ifade edebilmektedirler. Her iki kavram eş anlamlı olarak kullanıldığında “yakınlık, akrabalık, yardım ve muhabbet” gibi anlamları ifade ederler.⁷ Terim olarak velâyet ise “kabul etsin veya etmesin, tasarrufun başkası adına yürürlük kazanması”⁸ veya “şahsî ve malî işlerini gözetip yürütmek üzere reşîd bir şahsın, kısıtlı (kâsır) bir şahsın yerini tutması”⁹ şeklinde tanımlanmaktadır. Hukukî temsil veya yetki anlamındaki velâyet, ihtiyârî ve icbârî olabilir. İhtiyârî velâyet, vekâlet manasında olup, tasarruf “yetkisinin kişinin isteğiyle başkasına devredilmesini; icbârî velâyet ise Şârî veya hâkimin kâsırın maslahatına olan tasarruf yetkisini hukûken onu temsil edebilecek birisine devretmesini ifade eder.¹⁰ Şâyet hukukî temsil, temsil edilenin iradesi ve isteğiyle gerçekleşiyorsa buna “vekâlet”, edâ ehliyetinin olmaması veya eksik olması nedeniyle isteğe bağlı olmaksızın gerçekleşiyorsa buna “velâyet”, veli veya hâkim tarafından edâ ehliyeti bulunmayan veya eksik olanlarla ehliyeti sonradan kısıtlananların mallarını koruma, onlar adına tasarrufta bulunma yetki veya sorumluluğunun bir kimseye verilmesine ise “vesâyet” denir. Vesâyet bir üst kavram olan velâyetin bir nevidir. Velâyet yetkisine sahip kişiye velî,¹¹ vesâyet yetkisi kendisine verilen kimseye ise vasî denir.¹² Vasînin yetkisi veliye göre daha sınırlıdır.¹³ Ayrıca Hanefilere

⁵ Apaydın, “Velâyet”, 43/15; Genç, “İslâm Hukukunda Velâyetin Mahiyeti”, 206. Velâyet kelimesinin farklı anlamları için bk. İsmâil b. Hammâd el-Cevherî, *Sihâhu'l-lugâ* (Beyrût: Dâru'l-İlmi li'l-Melâyin, 1987), 2530; Seyyid Şerif el-Cürcânî, *Mucemü'l-Ta'rifât*, thk. Muhammed Sıddîk Minşâvî (Kahire: Dâru'l-Fazile, ts.), “vilâye”, 213; Sa'dî Ebû Ceyb, *el-Kâmûsü'l-Fıkhî* (Beyrût: Dâru'l-Fıkr, 1988), “velâyet”, 390; Ahmed ez-Zerkâ, *el-Medhalü'l-fikhiyyü'l-âm*, 2/843.

⁶ Râgıb el-İsfâhânî, *el-Müfredât fi garibi'l-Kur'an*, thk. Safvân Adnân Dâvûdî (Beyrût: yy. 1412), “vly”, 885; Ebû'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab* (Beyrût: Dâru's-sadr, ts.), “vly”, 15/406–417.

⁷ Velâyet ve vilâyet kavramlarının kullanılışı hakkında detaylı bilgi için bk. Genç, “İslâm Hukukunda Velâyetin Mahiyeti”, 206–207.

⁸ Cürcânî, “vilâye”, 213; Zeynüddîn İbn Nüceym, *Bahrü'r-râ'ik Şerhu Kenzi'd-dekâ'ik (Minhatü'l-Hâlik* haşiyesiyle birlikte) thk. Zekeriyya Ümeyrât (Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1418/1997), 3/192.

⁹ Ahmed ez-Zerkâ, *el-Medhalü'l-fikhiyyü'l-âm*, 2/843; Muhammed Vehbe ez-Zühaylî, *İslâm Fıkhı Ansiklopedisi*, çev. Ahmet Efe (İstanbul: Risale Yayınları, 1994), 10/70; Hayreddin Karaman, *İslâm Hukuku* (İstanbul: İrfan Yayınevi, 1970), 195.

¹⁰ Ahmed ez-Zerkâ, *el-Medhalü'l-fikhiyyü'l-âm*, 2/844.

¹¹ Apaydın, “Velâyet”, 43/15.

¹² Bardakoğlu, “Vesâyet”, 43/66.

¹³ Vasînin, küçüğün şahsıyla ilgili bazı sorumlulukları bulunmakla birlikte vasî, küçüğün şahsı üzerinde zayıf, malı üzerinde güçlü bir velâyete sahiptir. Ahmed ez-

göre veli olan baba veya dede bir başkasını vasî olarak tayin etme yetkisine sahiptir.¹⁴

2. Küçük Çocuk Üzerindeki Velâyet Hakkı

İslâm hukukunda koruma altına alınması gereken küçükler üzerinde velâyet zorunludur. Zira küçükler, aklî melekeleri kemale ermediği, kendi ihtiyaçlarını karşılayamadıkları ve yeterli hayatî tecrübeye sahip olmadıkları için kısıtlı kabul edilmişlerdir. Bundan dolayı himaye edilmelerine ve gözetim altında tutulmalarına ihtiyaç duyulmuştur. İslâm hukukunda küçüklerin haklarının zayi olmaması ve hak kaybına uğramamaları adına velâyet sistemi geliştirilmiştir. Bunun için meşru kılınan velâyet sisteminin temelinde şefkat, merhamet, başkalarına yardımcı olma, ihtiyaç sahiplerini koruma ve himaye etme gibi temel ahlâkî erdemler vardır. Kendi içerisinde bu unsurları barındıran velâyet sistemi, aklen güzel, dinen ise meşru kabul edilmiştir. Küçüklerin velâyet altına alınmasından kasıt, çocuğun yetişkin oluncaya kadar şahsî ve malî haklarının hukukî olarak koruma altına alınmasını sağlamaktır. Velinin çocuk üzerindeki velâyeti doğumla başlayıp ergenlik çağına hatta bazıları için rüşdüne ulaşınca kadar devam eder.¹⁵

Fakihler velinin akıl bâliğ ve hür olmasının yanı sıra velâyet altına alınacak kişiyle arasında din birlikteliğinin olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca kölenin, mecnunun ve çocuğun bir başkası üzerinde velâyetinin ise geçerli olmadığını belirtmişlerdir.¹⁶ Özellikle evlendirme ve hidâne velâyetini üstlenecek velide yukarıda aranan şartlara ilaveten erkeklik, rüşd ve adalet şartının aranıp aranmayacağı konusunda fakihler ihtilaf etmişlerdir.¹⁷

Zerkâ, *el-Medhalü'l-fikhiyyü'l-âm*, 2/850; Bardakoğlu, “Vesâyet”, 43/67-68.

¹⁴ Alâüddin Ebû Bekr b. Mesûd b. Ahmed el-Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i' fi tertîbi's-şerâ'i'*, thk. Ali Muhammed Muavviz - Âdil Ahmed Abdülmevcûd (Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2003), 6/589; Ali Haydar, *Dürrü'l-hükkâm*, 2/694-695; Ahmed ez-Zerkâ, *el-Medhalü'l-fikhiyyü'l-âm*, 2/847; Bardakoğlu, “Vesâyet”, 43/66.

¹⁵ Cumhur ulemaya göre şahıslar üzerindeki şer'î velâyet cenin döneminde değil, ancak doğumla birlikte başlar. Hukukî temsilci olan baba veya diğer velilerin cenin üzerinde bir velâyet yetkisi yoktur. Cenin adına yapılan hibe veya hediye baba tarafından kabulünün geçerli olması ise zarurete binaendir. Çocuk ancak sağ doğmakla mülkiyete hak kazanır (Ahmed ez-Zerkâ, *el-Medhalü'l-fikhiyyü'l-âm*, 2/847-848).

¹⁶ Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i'*, 6/583-585; Muhammed Kadri Paşa, *el-Ahkâmü's-şer'iyye fi'l Ahvâli's-Şahsiyye alâ mezhebi Ebî Hanîfeti'n-Nu'mâni* (Beyrût: Dâru İbn Hazm, 2007), 34; Muhammed Ebû Zehre, *el-Velâye 'ale'n-nefs* (b.y.: Dâru'l-fikri'l-Ârabî, ts.), 99-102; Celal Erbay, *İslâm Hukukunda Küçüklerin Himayesi* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 1998), 166-168; Şener, “İslâm Hukukunda Velâyet I”, 209-210; Genç, “İslâm Hukukunda Velâyetin Mahiyeti”, 215.

¹⁷ Ayrıntılı bilgi için bk. Ebû'l-Velid Muhammed b. Ahmed b. Muhammed İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid*, thk. Muhammed Subahî (Kahire: Mektebetü İbn-i Teymiyye, 1415), 3/26-27; Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh

İslâm hukukuna göre çocuğun şahsî ve malî tasarrufları konusunda öncelikli hukukî temsilcisi babadır. Babanın çocuk üzerindeki velâyet yetkisi mahkeme kararına veya başkasının görevlendirmesine ihtiyaç duymayan, babalık vasfından dolayı şer‘an kendiliğinden sabit olan zorunlu bir haktır. Kaynaklarda geçen “Çocuklar üzerindeki velâyetin gerekliliği ihtiyarî değil icbâridir.”¹⁸ şeklindeki ifadeler de buna işaret etmektedir. Babanın velâyet sorumluluğundan kendisini azletmesi düşünülemez. Ancak velâyet ehliyetini kaybeder, velâyet görevinde acziyet gösterir veya kasıtlı olarak bu görevini yerine getirmezse velâyet yetkisi kendisinden alınır.¹⁹

3. Küçük Çocuk Üzerindeki Velâyet Çeşitleri

Velâyet genel itibarıyla şahıs ve mallarla ilgili olduğu için çocuk hakkında da şahsî ve malî velâyet olmak üzere iki tür velâyetten bahsedilir. Çocuğun geçiminin kime ait olduğu bahsi istisna edilecek olursa şahsî velâyet konusu bu çalışmanın kapsamına girmemektedir. Bundan dolayı şahsî velâyet konusu detaylandırılmamış, ancak yer yer bazı meselelere atıfta bulunmakla yetinilmiştir.

3.1. Şahsî Velâyet

Velinin, çocuk veya kısıtlının şahsî üzerindeki hukukî temsil yetkisine şahsî velâyet veya velâyet-i nefsiyye (el-velâye ale’n-nefs) denir.²⁰ İslâm hukukunda şahsî velâyetle genellikle evlendirme, hidâne, nafaka, talim ve terbiye velâyeti kast edilir.²¹

Hanefî mezhebine göre şahıs üzerinde velâyet yetkisine sahip olmadaki öncelik sıralaması, miras hukukunda asabe²² olan akrabalar arasındaki öncelik sıralaması gibidir. Yani şahıs üzerinde velâyet yetkisine sahip

el-Haraşî, *eş-Şerhu'l-kebir 'alâ Muhtasarı Halil* (Beyrût: yy. ts.), 3/231; Ebû Muhammed Muvaffakuddîn İbn Kudâme, *el-Muğni*, nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Turkî - Abdülfettâh Muhammed el-Hulv (Riyad: Dâru'l-Âlemi'l-Kütüb, 1997), 9/366; Muhammed b. Ahmed el-Hatîb eş-Şirbinî, *Muğni'l-muhtâc ilâ ma'rifeti me'âni elfâzi'l-Minhâc* (Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1994), 3/207-211; Mansûr b. Yunûs b. Selâhiddîn el-Buhûtî, *Keşşâfû'l-kanâ' 'an metni'l-İknâ'* (Beyrût: yy. ts.), 5/54; Ebû Zehre, *el-Velâye 'ale'n-nefs*, 99-102.

¹⁸ İbn Emîru Hâc, *et-Takrîr ve't-tahbîr*, nşr. Abdullah Mahmûd Ömer (Beyrût: y.y., 1999), 2/214.

¹⁹ Abdülkerîm Zeydân, *İslâm Hukukuna Giriş*, çev. Ali Şafak (İstanbul: Kayıhan yayınları, 1985), 488; Apaydın, “Velâyet”, 43/15-19.

²⁰ Ahmed ez-Zerkâ, *el-Medhalü'l-fikhiyyü'l-âm*, 2/845.

²¹ Ahmed ez-Zerkâ, *el-Medhalü'l-fikhiyyü'l-âm*, 2/845; Berrac Cuma Muhammed, “el-Velâyetü fi Akdi'n-Nikâh”, *Mecelletu's-Şeri'a* (Kuveyt: 1988), 11/71-72.

²² İslâm hukukunda miras bırakana doğrudan veya erkek vasıtasıyla bağlı bulunan mirasçılara asabe denir. Asabe nev'î ve mahiyeti itibarıyla binefsihî, bigayrihî ve maal gayrihî asabe olarak üç sınıfa ayrılır. Şahıs üzerindeki velâyet yetkisinde asabeyle kast edilen binefsihî asabe olanlardır. Hayreddin Karaman, “Asabe”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/452-453.

olanlar, asabe olmalarındaki yakınlık derecelerine göre önceliklidirler.²³ Küçüğün şahsı üzerindeki velâyet yetkisi öncelikli olarak babaya, baba yoksa dedeye,²⁴ dede de yoksa ana baba bir kardeşe o da yoksa baba bir kardeş o da yoksa ana baba bir amca, baba bir amca ve amcaoğluna geçer. Şâyet bu sayılanlar arasında kimse yoksa velâyet anneye geçer.²⁵

3.2. Malî Velâyet

Velinin, çocuk veya kısıtlının malları üzerindeki tasarruf yetkisine malî velâyet veya velâyet-i maliyye (el-velâye ale'l-mâl) denir. Malî velâyetle çocuğun malının korunması, alışveriş veya ticaret yapılması ya da çocuk adına bazı malî akitlerin gerçekleştirilmesi kastedilir.²⁶ Çocuk, şer'an muteber sayılacak tasarruf yetkisine sahip olmadığı, maslahatını gözeterek kâr ve zararını tespit edemediği ve akli melekesi henüz kemale ermediği için kişisel gelişimi ve mal yönetimi konusunda başkasının himayesine ihtiyaç duyar. Bireyin çocukluk sebebiyle²⁷ sözlü veya malî tasarruflarından men edilmesi, kendisine kısıt koyulması fıkihta hacr/hacir (kısıtlı) olarak ifade edilir.²⁸ İslâm hukukuna göre küçüğün malında tasarrufta bulunma yetkisi öncelikli olarak veliye aittir. Zira veli, küçüğün yararına olmak kaydıyla onun mallarını yönetme hakkına sahiptir. Ayrıca küçüğü himaye eden ve gözetim altında tutan velinin iyi niyet sahibi olması, çocuğun maslahatını gözetmesi, menfaatine en uygun olanı tercih etmesi ve malî açıdan zararına olacak bütün tasarruflardan uzak durması gerekir.²⁹

²³ Vehbe ez-Zühaylî, *İslâm Fıkhı Ansiklopedisi*, 10/70–71; Ebû Zehre, *el-Velâye 'ale'n-nefs*, 79; Ahmed ez-Zerkâ, *el-Medhalü'l-fikhiyyü'l-'âm*, 2/846.

²⁴ Küçüğün babası ve dedesi (babasının babası) küçüğün hem velisi hem de vasîsidir. Baba veya dede yoksa velâyet ferâizde “binefsihi asabe” olarak nitelendirilen küçük ile arasında bir kadın bulunmaksızın, aralarında kan bağı bulunan oğul, oğlun oğlu, anne baba bir veya sadece baba bir kardeş gibi erkek asabelerden birine geçer bk. Mustafa Uzunpostalcı, “İslâm Hukuku Açısından Ehliyet”, *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 8 (2006), 165.

²⁵ Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku* (İstanbul: Nesil Yayınları, 1986), 1/196.

²⁶ Ahmed ez-Zerkâ, *el-Medhalü'l-fikhiyyü'l-'âm*, 2/845.

²⁷ Çocukluk, bireyin sözlü ve malî tasarruflarına kısıt koyulmasının sebeplerinden sadece birisidir. Sefeh, mecnun, ateh ve kölelik ise kısıt koyulmasını gerektiren diğer sebeplerden bazılarıdır. Detaylı bilgi için bk. Mehmet Onur, “İslâm Hukukunda Sefeh Durumu ve Sefihin Hacri”, *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/5 (Aralık 2016), 107–129.

²⁸ Ebû Bekr Şemstülemme es-Serahsî, *el-Mebsût* (Beyrût: Dâru'l-M'arife, 1989), 24/156; Ebû'l-Fazl Abdullâh b. Mahmûd el-Mevsîlî, *el-İhtiyâr li-ta'lîli'l-Muhtâr*, thk. Şuâyb Arnaût (Dimeşk: Dâru'l-Risâleti'l-'İlmiyye, 2009), 2/231; Muhammed Emîn b. Ömer İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr 'ale'd-Dürri'l-muhtâr*, nşr. Âdil Ahmed Abdülmavcûd - Ali Muhammed Muavvaz (Riyad: Dâru 'Alemlî'l-Kütüb, 2003), 9/197–198; Ali Haydar, *Dürrü'l-hükkâm*, 2/549–550; Sa'dî Ebû Ceyb, “hacr”, 77.

²⁹ Velâyet çeşitleri ve malî velâyet için bk. Mehmet Özkan, “İslâm Hukukunda Velâyet Sahiplerinin Çocuğun Malları Üzerindeki Tasarruf Yetkileri”, *Bahkesir İlahiyat Dergisi* 13 (Haziran 2021), 146–149.

Malî konularda çocuğun öncelikli hukukî temsilcisi babasıdır. Babanın öncelikli olmasının sebebi nesepten kaynaklı babalık vasfidir. Baba yaratılışı gereği çocuğuna karşı sevgi, şefkat ve merhamet besler. Ayrıca onu koruyup gözetmek ister. Babanın çocuğu için fitrî olarak beslemiş olduğu bu duygular babayı velâyette öncelikli kılar. Çocuğu adına tasarrufta bulunan babanın kendi adına tasarrufta bulunuyormuş gibi hareket etmesi gerekir. Zira babanın çocuğuna duymuş olduğu şefkat bunu gerektirir. Zaruri durumlar istisna edilecek olursa baba hayattayken çocuğun malları üzerinde bir başkası tasarrufta bulunamaz.³⁰ Babanın hayatta olmaması durumunda ise malî velâyet konusunda öncelik sıralaması kısaca şöyledir: 1. Babanın tayin ettiği vasî, 2. Dede (babanın babası), 3. Dedenin tayin ettiği vasî, 4. Hâkim, 5. Hâkimin görevlendirdiği vasî.³¹

Yukarıda belirtildiği üzere çocuğun malları hakkında tasarrufta bulunma konusunda babanın tayin ettiği vasî dededen, dedenin tayin ettiği vasî ise hâkimden daha önceliklidir. Babanın tayin etmiş olduğu vasînin, dededen daha öncelikli olmasının sebebi vasînin, babanın yerine kaim olması, babanın tayin ettiği vasînin çocuğunun malında tasarrufta bulunmasına rıza göstermesi ve kendisinden sonra çocuğunun malıyla ilgilenmesi için o şahsı, vasî olarak tayin etmesiyle ilgilidir.³² Mal üzerindeki velâyet, mal edinme ve mal yönetiminde velâyet olmak üzere iki başlık altında ele alınacaktır.

3.2.1. Mal Edinmede Velâyet

Küçüğün mal edinmesi ve küçük üzerindeki velâyet yetkisi üç dönemle ilgilidir. Bunlar: cenin, sabilik (temyiz öncesi) ve temyiz dönemidir. Çocuk, genellikle bulûğla birlikte rüşdüne erdiği için ergenlik yukarıda belirtilen üç döneme ilave edilmemiştir.³³ Bulûğla birlikte rüşdüne ulaşmış tam ehliyet sahibi bireyler için velâyet söz konusu değildir.

3.2.1.1. Cenin Dönemi

Cenin dönemi çocuğun anne rahmine düşüp, doğumuna kadar olan süreyi kapsar.³⁴ İslâm hukukuna göre cenin, annesine bağımlı olsa bile,

³⁰ Baba dışındaki hukukî temsilcilerin tasarrufları konusunda detaylı bilgi için bk. Özkan, “İslâm Hukukunda Velâyet Sahiplerinin Çocuğun Malları Üzerindeki Tasarruf Yetkileri”, 167–175.

³¹ Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i'*, 6/589; İbn Âbidîn, *Redd'ül-muhtâr*, 9/255; Ali Haydar Efendi, *Dürrü'l-hükkâm*, 2/694–695; Ahmed ez-Zerkâ, *el-Medhalü'l-fikhiyyü'l-'âm*, 2/847; Hamdi Döndüren, *Delilleriyle İslâm Hukuku* (Konya: Mistaş Matbaası, 1977), 78.

³² Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i'*, 6/589.

³³ Bulûğa ermesine rağmen rüşdüne ulaşmayan kimselerin durumu hakkında detaylı bilgi için çalışmamızın “Mal yönetiminde velâyet” başlığına bk.

³⁴ Ahmed ez-Zerkâ, *el-Medhalü'l-fikhiyyü'l-'âm*, 2/791; Orhan Çeker, *İslâm Hukukunda Çocuk* (İstanbul: Kayıhan Yayınları, 1990), 31–33.

teşekkül etmeye başladığı andan itibaren ayrı bir canlı kabul edilir. Doğum zamanına kadar nesep, miras ve vasiyet gibi zayı olması muhtemel bazı haklar cenin için saklı tutulur. Cenin döneminde terettüp eden bu haklar ancak canlı olarak doğmakla elde edilir.³⁵ Ceninin lehine yapılan vasiyet veya vakfın geçerli olması ya da kendisi için bırakılan mirası alabilmesi için miras bırakan (mûris) ölürken anne karnında olması ve sağ olarak dünyaya gelmesi gerekir.³⁶ Borçlanmaya ehil olmadığı için ceninin herhangi bir borcun altına girmesi düşünülemez. Babanın cenin adına hak doğurucu herhangi bir hukukî işlem gerçekleştirme yetkisi yoktur.³⁷ Ceninin edâ ehliyeti olmamakla birlikte vücûb ehliyeti nâkıs, lehine olan haklar ise geçerlidir.³⁸

Ceninin vakıf, miras veya vasiyet yöntemlerinden birisiyle mülkiyet edinmesi ve kendisine mal intikal etmesi mümkündür. Hanefilere göre cenine intikal eden malların “yed-i emîn”e teslim edilmesi gerekir. Bu yed-i emînin, malları sadece koruma vazifesi olup; onları değerlendirmek veya artırmak gibi bir görevi yoktur. Çünkü ceninin mülkiyeti sağ olarak doğma ihtimaline dayanmaktadır. Cumhur ulemaya göre ise cenin haklarının korunması adına vasî tayin edilmeli ve bu vasî de ceninin mallarını muhafaza etmelidir.³⁹

3.2.1.2. Temyiz Öncesi Dönem

Temyiz öncesi dönemle çocuğun doğumundan yedi yaşına kadar olan süre kastedilir. Bu dönemdeki çocuğa “gayri mümeyyiz” denmektedir. Gayri mümeyyiz çocuğun vücûb ehliyeti tam iken, edâ ehliyeti yoktur. Edâ ehliyeti olmayan gayri mümeyyiz çocuğun fiilî tasarrufları ve sözlü irade beyanı hukukî bir yükümlülük doğurmaz. Zira bu dönemdeki çocuğun gerçekleştirdiği akıtlar ve sözlü tasarruflar geçersiz sayılmıştır.⁴⁰ Çünkü

³⁵ Molla Hüsrev, *Mir'atü'l-usû'l fi şerhi Mirkâti'l-vusûl* (İstanbul: Şirket-i Sahafiye-i Osmaniye Matbaası, 1321), 321–322; Muhammed Ebû Zehre, *Usûlü'l-fikh* (İstanbul: Tebliğ Yayınları, 1957), 330–331; Ali Bardakoğlu, “Ehliyet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/533–539.

³⁶ Hanbelî mezhebine göre cenine miras bırakan vefat ettiği an cenin mirasta hak sahibi olur ve miras malı üzerindeki mülkiyeti geçerlilik kazanır. Ahmed ez-Zerkâ, *el-Medhalü'l-fikhiyyü'l-âm*, 2/793 (Dipnot 2).

³⁷ Mustafa Uzunpostalcı, “Cenin”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7/369–370; Bardakoğlu, “Ehliyet”, 10/533–539.

³⁸ Ebû Zehre, *Usûlü'l-fikh*, 330–331; Abdülkerîm Zeydân, *el-Vecîz fi usûli'l-fikh* (Dimeşk: Müessesetü'r-Risâleti'n-Nâşirun, 2013), 74; Karaman, *İslâm Hukuku*, 182.

³⁹ Ebû Zehre, *Usûlü'l-fikh*, 331; Uzunpostalcı, “Cenin”, 7/370; Benzer bilgiler Abdülkerîm Zeydân tarafından da nakledilmiştir. Detaylı bilgi için bk. Zeydân, *el-Vecîz fi usûli'l-fikh*, 74 (Dipnot 1).

⁴⁰ Kadri Paşa, *el-Ahkâmü's-şer'iyye*, 149; Abdurrahman b. Muhammed el-Cezîrî *el-Fikh 'ale'l-mezâhibi'l-erba'a* (Beyrût: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003), 2/324; Ebû Zehre, *Usûlü'l-fikh*, 333–334; Ahmed ez-Zerkâ, *el-Medhalü'l-fikhiyyü'l-âm*, 2/795–796; Zeydân, *el-Vecîz fi usûli'l-fikh*, 74–76.

akitlerin hukuken geçerli bir sonuç doğurabilmesi için taraflar arasında “icap” ve “kabul”ün gerçekleşmesi gerekir. Gayri mümeyyiz çocuğun ise icap ve kabulü muteber değildir.⁴¹ *Mecelle*'de gayri mümeyyiz çocuğun tasarruflarının hukukî bir sonuç doğurmadığı şöyle ifade edilmiştir: “Sağır-i gayri mümeyyizin velisi izin verse bile kavli tasarrufları asla sahih olmaz.” Bu tasarrufların hibenin kabulü gibi tamamen çocuğun maslahatına uygunluğu veya zarar görmesi muhtemel alışveriş akdi gibi bir akit olması fark etmez.⁴²

Gayri mümeyyiz çocuğun borç doğurucu hukukî işlemleri yasal temsilcisi olan babası tarafından yerine getirilir.⁴³ Gayri mümeyyiz çocuk hibe, vasiyet, miras veya babasının kendisi adına gerçekleştirmiş olduğu akitlerden (bey' ve icare gibi) biri sebebiyle mülkiyet edinebilir.⁴⁴

Temyiz öncesi dönemdeki çocuk, edâ ehliyeti olmadığı için bedenî ibadetler kapsamına giren oruç, namaz vb. ibadetlerle sorumlu değildir. Gayri mümeyyiz çocuğun cezaî ehliyeti olmadığı için kısas ve had cezasını gerektiren bir suç işlediğinde kendisine herhangi bir cezaî müeyyide uygulanmaz. Ancak bir başkasının hakkını ihlal eder ve maddî açıdan zarara uğrama söz konusu olursa çocuk tazminle yükümlü olur. Mesela çocuk hırsızlık yapsa çaldığı mal duruyorsa onu aynen iade etmesi, şâyet mal zayi olmuşsa da bedelini tazmin etmesi gerekir. Tazmin sorumluluğu edâ ehliyetine değil, vücûb ehliyetine dayandığı için gayri mümeyyiz çocuk, bir kimsenin malını telef ettiğinde ortaya çıkan zararı karşılamak zorundadır.⁴⁵

3.2.1.2. Temyiz Dönemi

Bu dönem çocuğun doğru ile yanlış, iyi ile kötüyü birbirinden ayırdığı bir çağı ifade eder. Genellikle bu çağın yedi yaşında başladığı ve bulûğla son bulduğu kabul edilir. Bu dönemdeki çocuğa da “mümeyyiz” denmektedir.⁴⁶ Mümeyyiz çocuğun vücûb ehliyeti tam iken, edâ ehliyeti nakıstır. Hanefî fakihler edâ ehliyeti nakıs olması itibariyle temyiz gücüne

⁴¹ Abdülvehhâb Hallâf, *İlmü usûli'l-fikh* (Kuveyt: y.y., 1968), 137.

⁴² Ali Haydar Efendi, *Dürrü'l-hükkâm*, 2/675.

⁴³ Muhammed Fevzî Feyzullah, *Nazarıyyetü'd-damân fi'l-fikhi'l-İslâmî* (Kuveyt: y.y., 1986), 210-212; Mehmet Âkif Aydın, “Çocuk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/361-363; Zeki Koçak, “İslâm Hukuk Metodolojisinde Ehliyet ve Kısımları”, *Diyanet İlmî Dergi* 39/4 (Ekim 2003), 44-46.

⁴⁴ Ahmed ez-Zerkâ, *el-Medhalü'l-fikhiyyü'l-'âm*, 2/796-797.

⁴⁵ Molla Hüsrev, *Mir'atü'l-usû'l*, 322; Ebû Zehre, *Usûlü'l-fikh*, 334; Aydın, “Çocuk”, 8/362-363; Koçak, “İslâm Hukuk Metodolojisinde Ehliyet ve Kısımları”, 46.

⁴⁶ Ahmed ez-Zerkâ, *el-Medhalü'l-fikhiyyü'l-'âm*, 2/801-802; Zeydân, *el-Veciz fi usûli'l-fikh*, 76.

sahip çocuğun malî tasarruflarını üç kısımda ele almıştır. Bunlar kısaca şunlardır:⁴⁷

1. Mutlak menfaatine olan tasarruflar:

Bu tarz tasarruflar çocuğun mal varlığını artırmaya yönelik olduğu için herhangi bir kimsenin iznine bağlı olmaksızın geçerlidir. Mümeyyiz çocuğun kendisine yapılan hibeyi kabul etmesi bu kabildir.

2. Mutlak zararına olan tasarruflar:

Çocuğun hukukî temsilcisi olan babasının izni olsa dahi bu tarz tasarruflar geçersiz kabul edilmiştir. Çünkü böyle tasarruflar çocuğun mal varlığının azalmasına ve malî olarak zarara uğramasına yol açar. Mümeyyiz çocuğun malını bağışlaması, hediye etmesi veya borca kefilliği çocuğun zararına olan tasarruflar olarak değerlendirilir.

3. Menfaat ve zarara muhtemel olan tasarruflar:

Bu tarz tasarrufların geçerliliği mümeyyiz çocuğun hukukî temsilcisi olan babasının izin veya icâzetine bağlıdır. Çünkü gerçekleştirilecek işlemlerin çocuğun lehine ve aleyhine olması muhtemeldir. Mümeyyiz çocuğun gerçekleştireceği alım, satım ve kira akdi bu tasarruflar kapsamında değerlendirilir.

Mümeyyiz çocuk diyet veya çalınan malın tazmini gibi şahıs haklarını ihlâl ettiği suçlarda malî sorumluluğunu yerine getirmek zorundadır. Kendine ait malı varsa tazmin bedeli çocuğun mal varlığından karşılanmalıdır. Şâyet kendisine ait malı yoksa tazmin bedeli çocuğun zimmetine borç olarak taalluk eder. Mümeyyiz çocukla gayri mümeyyiz çocuk arasında cezaî sorumluluk açısından asli itibarıyla bir fark yoktur. Zira cezai müeyyidelerin uygulanması noktasında eşit kabul edilirler.⁴⁸

Mümeyyiz çocuk miras, hibe, vasiyet, teberru, nafaka, ikrar ve akit gibi yollardan biriyle mal edinebilir. Elde edilen malların çocuğun babası tarafından korunup gözetilmesi gerekir. Zira babanın velâyeti altında bulunan çocuğunun mallarını koruyup kollama gibi bir sorumluluğu vardır.

3.2.2. Mal Yönetiminde Velâyet

İslâm hukukuna göre veli ve vasî, kendi malını yönettiği gibi velâyeti altında bulunan çocuk, mecnun ve diğer kısıtlıların da mallarını yönetebilir. Velinin, çocuğun malları üzerindeki velâyet yetkisi, çocuk kâmil ehliyeteye sahip olup tamamen tasarruf yetkisine ulaştığında son bulur. Cumhur ulema “*Yetimleri evlenme çağına gelene kadar deneyin. Onlarda olgunlaşma*

⁴⁷ Kadri Paşa, *el-Ahkâmü’ş-şer’iyye*, 149; Cezîrî *el-Fıkh ‘ale’l-mezâhibi’l-erba’a*, 2/324–325; Ebû Zehre, *Usûlü’l-fıkh*, 334; Ahmed ez-Zerkâ, *el-Medhalü’l-fikhiyyü’l-‘âm*, 2/804–808; Zeydân, *el-Veciz fi usûli’l-fıkh*, 76–77; Koçak, “İslâm Hukuk Metodolojisinde Ehliyet ve Kısımları”, 52.

⁴⁸ Cezîrî, *el-Fıkh ‘ale’l-mezâhibi’l-erba’a*, 2/326; Aydın, “Çocuk”, 8/363.

görür iseniz mallarını kendilerine verin."⁴⁹ âyetinden hareketle malî velâyetin ancak çocuğun bâliğ olarak rüşdüne ulaşmasıyla son bulacağını belirtmişlerdir.⁵⁰ Her ne kadar ergen birey iman esasları, ibadetler, cezaî ve hukukî mesuliyetler konusunda tam ehliyet sahibi kabul edilse de bazı ergenler malî tasarruflar konusunda tamamen özgür olmayabilir. İslâm hukukundaki genel kabule göre kişinin malî tasarruflarında tam ehliyet ve serbestliğe kavuşabilmesi için aklî ve ruhî olgunluk⁵¹ olarak tanımlayabileceğimiz rüşd haline ulaşması gerekir.⁵² Fıkhî bir terim olan rüşd kavramı, kişinin malını din, akıl, mantık ve iktisat prensiplerine uygun bir şekilde koruyup harcamasını sağlayan fikrî olgunluğa erişme hali olarak tanımlanır.⁵³ Bu hale ulaşan kimseye ise "reşîd" denir.⁵⁴ Kişi genellikle bulûğla birlikte rüşdüne ulaşsa da bazen bulûğdan sonra da rüşdüne ulaşabilmektedir.

Kişi reşîd olarak bulûğa ermezse bu kişiye malının ne zaman teslim edilmesi gerektiği konusunda fakihler ihtilafa düşmüşlerdir. Kişi yirmi beş yaşına ulaştığında⁵⁵ rüşdüne ulaşmasa bile Ebû Hanîfe'ye göre malının kendisine teslim edilmesi gerekir. Fakihlerin çoğunluğuna göre ise kişi kaç yaşına gelirse gelsin rüşdüne ulaşmadıkça malı kendisine teslim edilmez ve tasarruf yetkisi tanınmaz. Çünkü kişi böyle bir yetkiyi ancak rüşdüne ulaşmakla elde edebilir.⁵⁶

⁴⁹ en-Nisâ 4/6.

⁵⁰ Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs eş-Şâfiî, *el-Üm*, thk. Rıf'at Fevzi Abdülmuttalib (Mansûra: Dâru'l-Vefâi, 2001), 4/451; Ebû Bekr Ahmed b. Ali er-Râzi el-Cessâs, *Şerhu Muhtasari'l-Tahâvî*, thk. İna'yetullah Muhammed (Beyrût: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 2010), 3/183; Kadri Paşa, *el-Ahkâmü's-şer'iyye*, 147; Ebû Zehre, *Usûlü'l-fikh*, 335–336; Ahmed ez-Zerkâ, *el-Medhalü'l-fikhiyyü'l-âm*, 2/821.

⁵¹ Rüşd hali, küçüğün aklen ve ruhen gelişimini tamamlayarak lehine ve aleyhine olanı anlama ve kavrama yeteneğine sahip olmasıdır. Karaman, *İslâm Hukuku*, 188.

⁵² *Mecelle*'de reşîd olmaksızın bulûğa eren kimsenin tasarrufları konusunda şu açıklamaya yer verilmiştir: "Bir çocuk gayr-ı reşîd olarak bulûğa erse, rüşdüne ulaşmadıkça malı kendisine teslim edilmez, önceden olduğu gibi tasarruflardan men edilir." Ali Haydar Efendi, *Dürrü'l-hükkâm*, 2/703; Ahmed ez-Zerkâ, *el-Medhalü'l-fikhiyyü'l-âm*, 2/820–821.

⁵³ Saffet Köse, "Rüşd", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 35/298–300. Farklı tanımlar için bk. Ahmed ez-Zerkâ, *el-Medhalü'l-fikhiyyü'l-âm*, 2/819; Sa'dî Ebû Ceyb, "rüşd", 148.

⁵⁴ *Mecelle*'de yapılan tanıma göre reşîd, malının muhafazası konusunda yükümlülüğünü yerine getiren, aşırılık ve israftan sakınan kimse demektir. Ali Haydar Efendi, *Dürrü'l-hükkâm*, 2/658.

⁵⁵ Kadri Paşa, bir kişinin gayr-ı reşîd olarak bulûğa erdiğinde malının kendisine teslim edilmeyeceğini ancak daha önce rüşdüne ulaşmamışsa yirmi beş yaşında reşîd kabul edileceğini ve malının kendisine teslim edilmesini gerektiğini ifade eder. Kadri Paşa, *el-Ahkâmü's-şer'iyye*, 148.

⁵⁶ Cezîrî *el-Fikh 'ale'l-mezâhibi'l-erba'a*, 2/315–316; Ebû Zehre, *Usûlü'l-fikh*, 336; Ahmed ez-Zerkâ, *el-Medhalü'l-fikhiyyü'l-âm*, 2/824.

Sonuç olarak İslâm hukukçuları çocuğun, dinî, hukukî ve cezaî ehliyete tam sahip olması ve şahsı üzerindeki velâyetin son bulması için bulûğa ermesini yeterli görürken; malî tasarruflarda tam ehliyet ve serbestliğe kavuşabilmesi için bulûğla birlikte rüşdüne ermesi gerektiğini belirtmişlerdir.

4. Babanın Çocuğun Malı Üzerindeki Tasarruf Yetkisinin Akitler Bağlamında Tartışılması

Fakihler gayri mümeyyiz çocuğun malî tasarruflarının geçersiz; mümeyyiz çocuğun malî tasarruflarının ise velisinin iznine bağlı olduğunu ifade etmişlerdir.⁵⁷ Küçükler maslahatını bilecek veya koruyacak kadar aklen, bedenen ve ruhen gelişmediği için zayıf kabul edilmişlerdir. Bu zafiyetlerinden dolayı korunmaları ve himaye edilmeleri gerekmektedir. Ebeveynleri hayatta olsun veya olmasın, çocuğun malî haklarını koruyacak, çocuğu temsil edecek yasal bir temsilciye ihtiyaç vardır. İslâm hukukuna göre bu yasal temsilci çocuğun velisi veya vasîsidir. Çocuğun doğumundan rüşdüne kadar malî haklarını koruyacak kişi ise velisidir; veli yoksa bu görev vasîye aittir.

Çalışmanın bu kısmında babanın çocuğun malları üzerindeki tasarruf yetkisi ve bu yetkinin sınırı bey', icâre, rehin, karz, sulh, vedîa ve âriye gibi akitler üzerinden aktarılmaya çalışılacaktır. Konuların detaylı olarak ele alınmasına gayret gösterilerek, mezheplerin görüşlerine ve fakihler arasındaki görüş ayrılıklarına atıfta bulunulacaktır.

4.1. Bey' (Satım) Akdi

İslâm hukukunda bey' akdi taraflar için kâr ve zarara muhtemel olan iki yönlü bir akitir. Tarafların kâr elde etmeleri de zarara uğramaları da mümkündür. Bey' akdi taraflar için bağlayıcı bir akitir.

Hanefî mezhebinde bey' akdinin geçerli olabilmesi için âkideynin (tarafların) akli yeterliliğinin olması gerekir. Akli melekelerini kullanabilecek olgunluğa erişmemiş gayri mümeyyiz çocuğun tasarrufları geçersizdir. Çünkü gayri mümeyyiz çocuk akdi geçerli kılacak tasarruf yetkisine (ehliyete) sahip değildir. Hanefilere göre bey' akdinin geçerliliği için âkil olmak şart iken, bâliğ olmak şart değildir. Bunun için de onlara göre mümeyyiz çocuğun yaptığı akitler geçersiz değil, velisinin iznine bağlıdır.⁵⁸ Şâfiî mezhebine göre ise çocuğun gerçekleştirdiği satım akdi bâtıldır

⁵⁷ Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i*, 6/533; Mevsilî, *el-İhtiyâr li-ta'lîli'l-Muhtâr*, 2/231; Kadri Paşa, *el-Ahkâmü's-şer'iyye*, 149; Seyyid Sâbık, *Fikhü's-sünne* (Kahire: Dârü'l-Hadîs, 2004), 899.

⁵⁸ Burhâneddîn el-Mergînânî, *el-Hidâye şerhu Bidâyeti'l-mübtedî* (Leknevî şerhiyle birlikte) (Karachi: Mektebetü'l-büşrâ, 2011); 6/480-481; Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i*, 6/533; Ebü'l-Feth Mecdüddîn Muhammed b. Mahmûd el-Üsrüşenî, *Ahkâmü's-sıgâr* (İstanbul: Millet Genel Kütüphanesi, Feyzullah, 648), 57b-58a.

ve hiçbir şekilde geçerlilik kazanmaz. Çünkü satım akdinin geçerliliği karşılıklı rıza ve tarafların bulûğa ermiş olmalarına bağlıdır.⁵⁹

Satım akdi kâr ve zarara muhtemel bir akit olsa da baba küçük çocuğunun malıyla ticaret yapabilir.⁶⁰ Ancak yapılan bu akdin geçerliliği, çocuğun maslahatının gözetilmesine ve ön görülebilen fahiş bir zarara uğratılmamasına bağlıdır. Nitekim babanın çocuğun malını ederinden daha pahalıya satması veya bir malı onun adına değerinden daha ucuza satın alması caizdir.⁶¹ Muhammed Kadri Paşa (ö. 1306/1888), babanın çocuğuna ait gayrimenkul veya menkul bir malı satmasının veya çocuğun malıyla bir şey satın almasının ya da kiralamasının ancak piyasaya göre emsal ücret ödemesi veya gabn-ı yesirle (az aldanma) yapması durumunda caiz olacağını belirtmiştir.⁶²

Baba tarafından meşru bir satım akdiyle gerçekleştirilen satış işlemi rüşdüne ulaşan çocuk tarafından bozulamaz. Ancak çocuğun satılan menkul ve gayrimenkulün bedelini babasından isteme hakkı vardır. Babanın da satıştan elde ettiği bedeli reşîd çocuğuna teslim etmesi gerekir.⁶³

Bedreddin Simâvî (ö. 823/1420) *Câmiu'l-fusûleyn*'de babanın kendi malından bedelini peşin ödeyerek çocuğu için satın aldığı şeylerin malî külfetinin kime ait olacağı konusunda şu açıklamaya yer verir:

“Baba kendi malıyla çocuğu için elbise, yiyecek veya bir köle satın alacak olsa, ödediği parayı çocuğundan ancak şahit tutmuşsa tahsil edebilir. Satın alınan malların çocuk adına alındığı ispatlanamaz veya şahit getirilemezse babanın çocuğuna rücu hakkı yoktur. Babanın çocuğuna rücu edebilmesi ancak çocuğun kendine ait malı varsa söz konusu olur. Aksi takdirde (malı yoksa) çocuğunun yiyecek ve elbisesini karşılamak babanın zaten aslı vazifesidir.”⁶⁴

Tahâvî'ye (ö. 321/933) göre baba ve dede küçüğün malını kendisi adına satın alabilir. Cessâs (ö. 370/981) böyle bir işlemin kıyasa aykırı olduğunu ve bey' akdinde alıcı ve satıcının aynı taraf olamayacağını belirtir. Ona göre fakihlerin babaya böyle bir hak tanımaları akit cihetinden olmayıp, bizatihi çocuğun babası ve velisi olmasına binaendir. Zira küçük çocuğun malı konusunda babanın icap ve kabulü, küçüğün bulûğa erdiğiindeki icap

⁵⁹ Ebü'l-Hasen el-Mâverdi, *el-Hâvî'l-kebir*, thk. Muhammed Muavvaz - Ahmed Abdülmevcûd (Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye,1994), 5/13–14; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 2/12.

⁶⁰ Babanın tayin ettiği vasi de çocuğun malıyla ticaret yapma yetkisine sahiptir. Ona böyle bir yetki tanınmasının sebebi baba gibi değerlendirilmesi ve babanın konumunda görülmesinden dolayıdır. Cessâs, *Şerhu Muhtasari't-Tahâvî*, 4/197.

⁶¹ Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i*, 6/586.

⁶² Kadri Paşa, *el-Ahkâmü's-şer'iyye*, 135. Detaylı bilgi için bk. Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i*, 6/586; Üsrüşenî, *Ahkâmü's-sıgâr* (Feyzullah, 648), 57b-58a.

⁶³ Üsrüşenî, *Ahkâmü's-sıgâr* (Feyzullah, 648), 59a.

⁶⁴ Bedreddin Simâvî, *Câmiu'l-fusûleyn* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi, 119), 244b.

ve kabulü gibidir. Cessâs'a göre babanın küçük çocuğunun malını kendisi adına satın alabilmesi için öne sürülen gerekçe vasî, vekil ve kadı için geçerli değildir. Çünkü bunların çocuk üzerindeki velâyeti akit cihetindedir. Dolayısıyla bunların küçüğün malını kendileri için satın almaları caiz değildir.⁶⁵ İmam Züfer (ö. 158/775) ise kıyası esas alarak babanın küçük çocuğunun malını kendisi adına satın almasını caiz görmez.⁶⁶

Üsrüşenî (ö. 640/1240), babanın kendi malını çocuğuna satabileceği gibi çocuğunun malını da kendisi için satın alabileceğini ve bunun caiz olduğunu belirtir. Ancak her iki işlemde de çocuğun zarara uğratılmaması gerektiğini ifade eder.⁶⁷ Çocuğun zarara uğratılmaması ise alış ve satışın piyasaya şartlarına göre emsal ücret üzerinden gerçekleştirilmesi veya gabn-ı yesir dediğimiz az bir aldanmayla mümkün olur.⁶⁸

Mâlikî mezhebine göre babanın kendi malını çocuğuna satma ve çocuğunun malını da kendisi için satın alma yetkisi vardır. Ancak hem alım hem de satımda çocuğun maslahatının gözetilmesi gerekir. Şâyet çocuğun değil babanın maslahatı söz konusu olursa gerçekleştirilen alışveriş akdi fesh olur. Mal duruyorsa aynen iadesi, mal zayi olmuş veya değişime uğramışsa tazmini gerekir. Babanın fakir veya zengin olması hükmü değiştirmez.⁶⁹

Hanbelî mezhebine göre baba çocuğun malını kendisi için satın alabilir. Çocuğun malını kendisi için satın alma yetkisi sadece babaya tanınmıştır. Babanın dışındaki diğer hukukî temsilcilerin böyle bir yetkisi yoktur.⁷⁰

4.2. İcâre (Kira) Akdi

İcâre akdi “mâlum bir menfaatin belli bir bedel karşılığında satılmasını” ifade eder.⁷¹ Taraflardan biri kiralanana malı teslim etmekle, diğeri ise istifade edilen menfaatin bedelini ödemekle yükümlü tutulur. İcâre akdi gayrimenkul ve menkul malların kiralanmasını kapsadığı gibi insanların çalışmalarını konu alan iş akdini de kapsar. Hanefilere göre icâre akdini gerçekleştirecek tarafların mümeyyiz olmaları gerekir. Nitekim gayri

⁶⁵ Cessâs, *Şerhu Muhtasari'l-Tahâvî*, 3/281; Kâsânî'nin belirttiğine göre küçük çocuğun lehine zâhir bir menfaat söz konusu değilse vasînin küçüğün malını kendisi için satın alması veya satması icmâ ile caiz değildir. Şayet küçük çocuk adına aleni bir yarar söz konusuysa Ebû Hanîfe ile Ebû Yûsuf'a göre caiz, İmam Muhammed'e göre ise caiz değildir. Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i*, 6/537.

⁶⁶ Cessâs, *Şerhu Muhtasari'l-Tahâvî*, 3/280–281.

⁶⁷ Üsrüşenî, *Ahkâmü's-sıgâr* (Fezullah, 648), 60a.

⁶⁸ Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i*, 6/586; Üsrüşenî, *Ahkâmü's-sıgâr* (Fezullah, 648), 57b-58a; Kadri Paşa, *el-Ahkâmü's-şer'iyye*, 135.

⁶⁹ Cezîrî, *el-Fıkh 'ale'l-mezâhibi'l-erba'a*, 2/322.

⁷⁰ Cezîrî, *el-Fıkh 'ale'l-mezâhibi'l-erba'a*, 2/324.

⁷¹ Cürçânî, “icâre”, 12; Ali Haydar Efendi, *Dürerü'l-hükkâm*, 1/441. (*Mecelle*, md. 441); Seyyid Sâbık, *Fıkhü's-sünne*, 948.

mümeyyiz çocuk ile mecnunun gerçekleştireceği icâre akdi hükümsüzdür. Şâfiî ve Hanbelîler ise bâliğ olmayan çocukların yaptıkları kira akdini geçersiz saymışlardır.⁷² Çünkü onlara göre ergen olmayan çocuklar kira akdinin tarafı olamazlar. Hanefiler ticaret yapmasına izin verilen mümeyyiz çocukların gerçekleştirdikleri kira akdinin sahih olduğunu; ticaret konusunda kendisine izin verilmeyen mümeyyiz çocukların yaptığı kira akdinin ise babalarının veya yasal temsilcilerinin iznine bağlı olduğunu belirtmişlerdir. Ticaret yapma konusunda kendisine izin verilmeyen mümeyyiz çocuğun malını bir başkasına kiralama yetkisi yoktur. Şâyet kiralayacak olsa malı kiralayan gâsıb sayılır ve tazminle sorumlu tutulur.⁷³

Baba, küçük çocuğun malını kendisi için kiralayabileceği gibi kendi malını da çocuğuna kiralayabilir. Ayrıca babanın küçük çocuğunun malını bir başkasına kiralama yetkisi de vardır. Babanın çocuğun malını kiralarken veya kiraya verirken dikkat edilmesi gereken husus kira bedelinin piyasanın veya rayiç bedelin çok altında olmamasıdır. Zira babanın çocuğun malını gâbn-ı fahişle (aşırı aldanma) kiraya vermesi caiz değildir. Çünkü böyle bir işlemin gerçekleştirilmesi çocuğun menfaatine değil, zararınadır. Böyle akitlerde asıl olan ise çocuğun yararının gözetilmesidir. Ancak baba, örfen gâbn-ı yesir (az bir aldanmayla) kabul edilecek bir aldanmayla çocuğun malını kiraya verse, kiralama akdi geçerli olur. Baba, çocuğun malını kiraya verdikten sonra çocuk rüşdüne erse, çocuğun bu kiralama akdini feshetme yetkisi yoktur. Akit bağlayıcı olduğu için taraflarca belirlenen sürenin bitmesi beklenir.⁷⁴

Baba nasıl ki ücret mukabili bir başkasının yanında çalışabiliyorsa çocuğunu da ücret mukabili herhangi bir işte çalıştırabilir.⁷⁵ Çocuk çalıştırılırken emsalleriyle aynı ücreti alması gerektiği belirtilmiş, ecr-i misilden daha aşağı bir ücretle çalıştırılmasının uygun olmadığı ifade edilmiştir. Hanefî mezhebinde sahih olan görüş ise çocuğun ecr-i misilden az olsa bile belli bir ücret mukabili çalıştırılmasının caiz olduğudur. Ayrıca babanın, meslek öğrenmesi gayesiyle çocuğunu bir ustanın yanında ücretsiz olarak çalıştırabileceği de ifade edilmiştir.⁷⁶

4.3. Rehin Akdi

Sözlükte “hapsetmek” manasına gelen rehin ıstılahta “bir hakkı tahsil

⁷² Şâfiîlere göre bey' akdinde taraflar hangi şartları taşıması gerekiyorsa icâre akdinin sahih olabilmesi için de tarafların aynı şartları taşıması gerekir. Mâverdi, *el-Hâvi'l-kebir*, 7/391; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 8/7.

⁷³ Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i*, 5/524–525, 536–537; Ali Haydar Efendi, *Dürerü'l-hükkâm*, 1/496; Seyyid Sâbık, *Fikhü's-sünne*, 949.

⁷⁴ Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i*, 5/536; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 8/46–47; Ali Haydar Efendi, *Dürerü'l-hükkâm*, 1/497.

⁷⁵ Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i*, 5/534–535.

⁷⁶ Bedreddin Simâvî, *Câmiu'l-fusûleyn* (Halet Efendi, 119), 241a.

etmenin kendisiyle mümkün olduğu şeyi alıkoymak” anlamına gelir.⁷⁷ Rehin teminat işlemi gören malları ve teminat akdini ifade ettiği için bir yönüyle küçük çocukların mallarıyla da ilgilidir. Hanefî mezhebine göre rehin akdini gerçekleştirecek tarafların, bulûğa ermesi ve reşid olması şart değilken; âkil olması şarttır. Bundan dolayı gayri mümeyyiz çocuğun rehin akdi geçersiz, mümeyyiz küçüğün hukukî temsilcisinin izin veya icazetiyle gerçekleştirdiği rehin akdi ise geçerlidir.⁷⁸ Mâlikî ve Şâfililere göre küçüğün rehin akdinin tarafı olması caiz değilken, Hanbelîlerdeki genel kanaat ise çocuğun rehin alabileceği fakat veremeyeceği yönündedir.⁷⁹

Kâsânî'nin (ö. 587/1191) belirttiğine göre baba, çocuğun malını hem kendi hem de çocuğun borcuna karşılık rehin olarak verebilir. Çünkü rehin, bir yönüyle vedîa, bir yönüyle de mübadele işlemi anlamına gelir. Babanın, çocuğun malıyla her iki işlemi de gerçekleştirme yetkisi vardır. Zira baba, çocuğun borcuna karşılık malını satabileceği gibi, çocuğun malını emanet olarak da verebilir.⁸⁰ Mergînânî'ye (ö. 593/1197) göre de baba kendi borcuna mukabil küçük çocuğun malını veya kölesini rehin olarak verebilir. Çünkü babanın çocuğunun malını bir başkasına emanet bırakma yetkisi vardır. Rehin de bir yönüyle emanettir. Ancak rehin olarak bırakılan mal helak olursa tazmini gerekir. Ebû Yûsuf ve Züfer'e göre ise babanın küçük çocuğun malını rehin olarak verme yetkisi yoktur.⁸¹ Nevevî'nin aktardığına göre baba, zaruret olmadığı müddetçe çocuk ve mecnunun malını bir başkasına rehin olarak veremez. Ayrıca çocuğa herhangi bir mal rehin olarak da teslim edilemez.⁸²

Babanın borcuna karşılık çocuğun şahsî malını rehin olarak alma ve kabzetme yetkisi vardır. Baba, çocuğun malını kendisi adına rehin aldığı için hem rehin veren hem de rehin alan konumundadır. Bu yetki sadece

⁷⁷ Mergînânî, *el-Hidâye*, 7/346–347; Cürçânî, “rehin”, 98; Ali Haydar Efendi, *Düerü'l-hükkâm*, 2/77.

⁷⁸ Bir rivayete göre Hanefî, Mâlikî ve Hanbelîlere göre rehin akdini gerçekleştiren tarafların sadece âkil olmaları yeterlidir. Onlar mümeyyiz çocuk ile me'zûn sefihlin rehin ve diğer akitlerini kendi menfaatlerine olmak şartıyla gerçekleştirmelerine onay vermişlerdir. Ancak bu akitlerin geçerlilik kazanması velilerinin iznine bağlıdır. İmam Şâfiî'ye göre sabî veya sefihlin yapmış olduğu işlemler hiçbir şekilde geçerlilik kazanmaz. Çünkü akdi gerçekleştirecek tarafların bâliğ, reşid ve teberru ehliyetine sahip olması gerekir. Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i'*, 8/139–140.

⁷⁹ Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i'*, 8/139 - 140; Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref en-Nevevî, *Minhâcü'l-tâlibîn ve 'umdetü'l-müftîn* (Cidde: Dârü'l-Minhâc, 2005), 242; Mâverdi, *el-Hâvî'l-kebîr*, 6/8–9; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 4/51; Seyyid Sâbık, *Fıkhü's-sünne*, 937; Halit Çalış - Hasan Hacak, “Rehin”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 34/539.

⁸⁰ Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i'*, 8/142.

⁸¹ Mergînânî, *el-Hidâye*, 7/382–383; Üsrûşenî, *Ahkâmü's-sıgâr* (Fezullah, 648), 81b-82a.

⁸² Nevevî, *Minhâcü'l-tâlibîn*, 242.

babaya tanınmıştır. Fakihler babanın akdin her iki tarafını temsil etmesinin caiz olmasını bey' akdine kıyas etmişlerdir. Zira bey' akdinde babanın küçük çocuğun malını kendisi adına satın alması caiz görülmüştür.⁸³

Kadri Paşa'ya göre babanın, çocuğun malını kendisi için rehin alma ve kendi malını da çocuğuna rehin verme yetkisi vardır.⁸⁴ Babanın kendi borcuna mukabil rehin verdiği çocuğun malı helak olsa baba borç miktarı kadar bedeli tazmin eder, fazlasını tazmin etmekle yükümlü tutulmaz. Çünkü babanın borcuna mukabil mürteherine bırakmış olduğu malın borcu aşan kısmı mürtehinin yanında vedîa olarak bulunur. Bundan dolayı malın emanet kısmındaki sorumluluk babaya değil, mürteherine aittir.⁸⁵

Bir kimse malını gayri mümeyyiz çocuğa rehin olarak teslim etse ve mal helak olsa çocuk malı korumaya muktedir olmadığı için tazminle sorumlu olmaz.⁸⁶ Baba veya vasî çocuğun malını borcuna karşılık rehin olarak verdikten sonra rehin alan kişiyi çocuğun malını satmaya vekil tayin etseler ve satış gerçekleşse baba veya vasî çocuğun malını tazmin etmekle yükümlü olur.⁸⁷

4.4. Vedîa Akdi

Vedîa fıkhıta “korunması gayesiyle başkasına bırakılan malı ve hukukî işlemi” ifade eder.⁸⁸ Hanefî mezhebine göre hukuken böyle bir akdin kurulabilmesi için akdi gerçekleştirecek tarafların âkil olmaları gerekir. Onlara göre gayri mümeyyiz çocuklar vedîa akdinin tarafı olamazlar. Bundan dolayı kendilerine bir mal, emanet (vedîa) olarak teslim edilemeyeceği gibi, kendileri de mallarını vedîa olarak bir başkasına veremezler. Çünkü emanet malları koruyup gözetecek konumda değildir. Bilakis kendileri korunmaya muhtaçtır. Hanefîlere göre vedîa akdini gerçekleştirecek tarafların bulûğa ermeleri şart değildir. Zira mümeyyiz çocuklar babalarının izni dâhilinde bir malı emanet olarak alabilir ve bir başkasına emanet olarak verebilirler. Kısıtlı (mahcur) mümeyyiz çocuğun ise bir malı emanet alma ve verme yetkisi yoktur.⁸⁹

⁸³ Üsrüşenî, *Ahkâmü's-sıgâr* (Feyzullah, 648), 82a-82b.

⁸⁴ Babanın rehin akdinin her iki tarafını temsil etme yetkisi varken, vasînin böyle bir yetkisi yoktur. Vasî çocuğun borcuna karşılık malını rehin olarak alamaz. Ali Haydar Efendi, *Dürrü'l-hükkâm*, 2/93.

⁸⁵ Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i'*, 8/142; Üsrüşenî, *Ahkâmü's-sıgâr* (Feyzullah, 648), 82a; Bedreddin Simâvî, *Câmiu'l-fusûleyn* (Halet Efendi, 119), 242b; Kadri Paşa, *el-Ahkâmü's-şer'iyye*, 136.

⁸⁶ Ali Haydar Efendi, *Dürrü'l-hükkâm*, 2/92.

⁸⁷ Ali Haydar Efendi, *Dürrü'l-hükkâm*, 2/95.

⁸⁸ Ali Haydar Efendi, *Dürrü'l-hükkâm*, 2/226-227; Sa'dî Ebû Ceyb, “idâ”, 376; Mustafa Yıldırım, “Vedîa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42/596.

⁸⁹ Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i'*, 8/352; Ali Haydar Efendi, *Dürrü'l-hükkâm*, 2/263-264 (*Mecelle*, md. 776).

Kısıtlı çocuğa bir mal vedâ olarak teslim edilir ve mal helak olursa bakılır; şâyet emanet edilen mal köle veya cariyeyle icmâa ile tazmin edilir.⁹⁰ Emanet bırakılan şey, başka bir şeyse babanın izni ve bilgisinin olup olmamasına göre iki durum söz konusu olur. Şâyet mal babanın izni ve bilgisi dâhilinde emanet bırakılmışsa tazmin edilir; babanın izni ve bilgisi olmaksızın mal emanet alınmışsa Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed'e göre tazmin sorumluluğu yoktur. İmam Ebû Yûsuf'a göre ise malın tazmini gerekir.⁹¹

Şâfiî mezhebine göre çocuğun bir malı başkasına emanet bırakma veya başkasından emanet alma salahiyeti yoktur. Bir kimse çocuktan malı emanet olarak alsa gâsıb konumunda olacağı için tazminle sorumlu olur.⁹² Çocuğa emanet edilen mal kendiliğinden helak olursa çocuğun malı koruma sorumluluğu olmadığı için malı tazmin etme sorumluluğu da yoktur. Şâyet çocuk kendisi malı telef ederse esah olan görüşe göre çocuğun malı tazmin etmesi gerekir.⁹³

4.5. Âriyet Akdi

Hanefî ve Mâlikîler'e göre âriyet “menfaati karşılıksız olarak başkasına devredilen mal” demekken; Şâfiî ve Hanbelîler'e göre ise “menfaat mülkiyeti değil, intifâ hakkı devredilen mal” demektir. Bu tanımlar arasındaki fark, birinci tarife göre âriyet alan kimsenin bunu başkasına iârede bulunabileceğini, ikinci tanıma göre ise böyle bir hakkın olmadığı sadece kişinin kullanım hakkına sahip olduğudur.⁹⁴ Âriyet veren “muîr” ile âriyet alan “müsteîrin” akıllı ve mümeyyiz olması gerekir. Nitekim gayri mümeyyiz çocuk ile mecnunun bir malı âriyet (ödünç) olarak alma veya verme yetkisi yoktur. Hanefî mezhebine göre âriyet akdinin taraflarının bâliğ ve reşîd olması şart değildir. Velisinden izinli olan mümeyyiz çocuğun bir malı ödünç olarak alma ve verme yetkisi vardır.⁹⁵ Kadri Paşa'nın aktardığına göre baba çocuğun malını zayi ve telef olmasından korkmadığı müddetçe âriyet olarak verebilir.⁹⁶

⁹⁰ Çocuk sözlerinden dolayı sorumlu tutulmasa da eylemlerinden sorumludur. Zira çocuk, köle veya cariyeyle helak olmasına sebebiyet verse tazminle yükümlü olur. Tazmin edilecek bedel çocuğun âkilesi tarafından karşılanır. Serahsî, *el-Mebsût*, 11/120; Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i'*, 8/353; Üsrüşenî, *Ahkâmü's-sıgâr* (Feyzullah 648), 51a-b.

⁹¹ Serahsî, *el-Mebsût*, 11/120; Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i'*, 8/352–353. Üsrüşenî, *Ahkâmü's-sıgâr* (Feyzullah, 648), 51a-b.

⁹² Şayet kişi, emanet malı helak olmasından korktuğu ve malı korumak için aldıysa tazminle sorumlu olmaz. Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 3/106.

⁹³ Nevevî, *Minhâcü'l-tâlibîn*, 360; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 3/106.

⁹⁴ Beşir Gözübenli, “Âriyet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/379.

⁹⁵ Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i'*, 8/372; Ali Haydar Efendi, *Dürerü'l-hükkâm*, 2/343–344 (*Mecelle*, md. 809).

⁹⁶ Kadri Paşa, *el-Ahkâmü's-şer'iyye*, 136.

Babanın küçük çocuğun malını âriyet olarak verip veremeyeceği konusu Hanefî uleması arasında ihtilafıdır. Bazı fakihler iâre akdinin gayri lazım (istenildiğinde vazgeçilebilen) bir akit olması ve iârede mülkiyetin değil, menfaatin temlikî söz konusu olduğu için babanın çocuğunun malını iâre olarak verebileceğini; bazı fakihler ise kıyas deliline müracaat ederek çocuğun zarara uğrayabileceğini göz önünde bulundurarak babanın böyle bir yetkisinin olmadığını ifade etmiştir.⁹⁷

Şâfiî mezhebine göre iâre akdini gerçekleştirecek mümin, teberru ehliyetine ve mutlak tasarruf yetkisine sahip olması gerekir. Teberru ehliyeti ve mutlak tasarruf yetkisine sahip olmayan çocuk iâre akdinin tarafı olamaz. Çocuğun gayri mümeyyiz veya mümeyyiz olması durumu değiştirmez.⁹⁸

4.6. Karz Akdi

Bir fıkıh terimi olarak karz “kendisinden tüketilmek suretiyle faydalanılan misli bir malın geri ödenmek üzere ödünç verilmesini” ifade eder. Karz, bir teberru akdi olmakla birlikte hibe ve bey‘ akdi gibi ancak icap ve kabul ile tamamlanır.⁹⁹ Karz (borç verme) akdinde tarafların akdi gerçekleştirecek ehliyeti haiz olması şart olmakla birlikte borç verecek kişinin teberruda bulunma yetkisine de sahip olması gerekir. Mümeyyiz çocuk teberru ehliyetine sahip olmadığı için kendi malını karz olarak bir başkasına veremez. Ayrıca çocuğunun malı konusunda teberru ehliyetine sahip olmayan baba ve vasînin de çocuğun malını karz olarak verme yetkisi yoktur.¹⁰⁰ Küçük, kendisine karz olarak verilen şeyi kaybetse veya helak etse onu tazminle yükümlü olmaz.¹⁰¹ Çünkü çocuğun kendisine borç olarak verilen malı koruyup himaye etme gibi bir sorumluluğu yoktur. Ayrıca çocuk bunu gerçekleştirebilecek kudrete de sahip değildir.

Baba, borcunu çocuğunun malından ödeyebilir. Zira babanın borcunu ödemek için çocuğundan mal alması o malı kendi adına satın alması anlamına gelir. Yani baba çocuğun malını kendisine satan konumunda olur. Nitekim babanın çocuğunun malını emsal ücretten satın alma yetkisi vardır. Babanın borcunu ödemek için çocuktan almış olduğu mal, bağış

⁹⁷ Fakihlerin konu hakkındaki farklı görüşleri için bk. Üsrüşenî, *Ahkâmü's-sıgâr* (Feyzullah, 648), 53b; Bedreddin Simâvî, *Câmiu'l-fusûleyn* (Halet Efendi, 119), 240a.

⁹⁸ Mâverdi, *el-Hâvî'l-kebîr*, 7/116; Şirbinî, *Muğni'l-muhtâc*, 2/341.

⁹⁹ Seyyid Sâbık, *Fıkhu's-sünne*, 934.

¹⁰⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, 14/41; Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i'*, 6/585; 10/596; İbn Âbidin, *Reddü'l-muhtâr* 9/259; Kadri Paşa, *el-Ahkâmü's-şer'iyye*, 136.

¹⁰¹ Küçüğe veya ma'tûha karz olarak verilen şey helak olsa küçük ve ma'tûhun onu tazmin sorumluluğu yoktur. Çünkü karz konusunda ezhar olan görüş vedîada olduğu gibi küçük veya ma'tûhun tazminle yükümlü olmamasıdır. Serahsî, *el-Mebsût*, 14/41.

veya teberru olarak değerlendirilemez. Vasî ise borcunu çocuğun malından ödeyemez. Zira onun böyle bir yetkisi yoktur.¹⁰²

Babanın çocuğuna borcu olsa ve baba çocuğu için kendi malından harcamada bulunsa, baba yaptığı bu harcamalardan ötürü borcundan berî olmaz. Ancak baba çocuğuna olan borcuna mukabil ona harcamada bulunacağına şahit tutsa ve harcama yapsa, harcama yapmış olduğu bedeli borcundan düşebilir.¹⁰³

4.7. Hibe Akdi

Türkçe’de bağış gibi kavramlarla ifade edilen hibe, İslâm hukukunda “karşılıksız olarak bir malın hayattayken başkasına temlikî” şeklinde teknik ve hukukî bir akdi ifade eder.¹⁰⁴ Malî hibe edene “vâhib”, kendisine hibe edilene de “mevhûbün leh” denir. Hibede bulunacak kişinin akıl bâliğ ve teberru ehliyetini haiz olması gerekir. Teberru ehliyeti bulunmadığı için çocuğun hibesi geçersizdir. Ancak çocuğa yapılan hibe, sadaka ve bağış geçerlidir.¹⁰⁵ Hanefilere göre gayri mümeyyiz çocuğun kendisine yapılan hibeyi kabz etme ehliyeti yokken, mümeyyiz çocuk kendisine yapılan hibeyi kabz edebilir. Çünkü hibeyi kabz etmede bulûğa erme şart değildir. Bu durum kıyasa aykırı olsa da istihsânen böyledir.¹⁰⁶ Gayri mümeyyiz çocuğa yapılan hibeyi kabul etme yetkisi babaya aittir. Baba olmadığı takdirde babanın tayin ettiği vasî veyahut dede de çocuğa yapılan hibeyi kabul edebilir. Çünkü böyle bir işlemde ötürü çocuğun zarar görmesi söz konusu değildir.¹⁰⁷ Baba ve diğer yasal temsilcilerin çocuğa yapılan hibeyi harcamamaları bilakis hibe edilen malî çocuğun şahsî mal varlığına ilave etmeleri gerekir.¹⁰⁸

Baba, himayesi altında bulunan çocuğa kendi malını hibe edebilir.¹⁰⁹ Ancak çocuğun malından herhangi bir şeyi hibe veya teberru olarak alamaz.

¹⁰² Üsrüşenî, *Ahkâmü’s-sıgâr* (Feyzullah, 648), 82a; Bedreddin Simâvî, *Câmiu’l-fusûleyn* (Halet Efendi, 119), 242a.

¹⁰³ Orhan Çeker, *Nafaka Kanunu* (İstanbul: Ebru Yayınları, 1985), 130.

¹⁰⁴ Şirbînî, *Muğni’l-muhtâc*, 2/512; Ali Haydar Efendi, *Dürerü’l-hükkâm*, 2/389–393; (*Mecelle*, md. 833); Seyyid Sâbık, *Fikhü’s-sünne*, 1076.

¹⁰⁵ Kâsânî, *Bedâ’i’u’s-sanâ’i’*, 8/94; Ali Haydar Efendi, *Dürerü’l-hükkâm*, 2/451–452; (*Mecelle*, md. 859); Seyyid Sâbık, *Fikhü’s-sünne*, 1077.

¹⁰⁶ Kâsânî, *Bedâ’i’u’s-sanâ’i’*, 8/110.

¹⁰⁷ Cessâs, *Şerhu Muhtasari’l-Tahâvî*, 4/23; Kâsânî, *Bedâ’i’u’s-sanâ’i’*, 8/111–112; Ali Haydar Efendi, *Dürerü’l-hükkâm*, 2/422–423; (*Mecelle*, md. 852)

¹⁰⁸ Bedreddin Simâvî, *Câmiu’l-fusûleyn* (Halet Efendi, 119), 241a.

¹⁰⁹ Babanın bulûğa ermeyen küçük çocuğuna yapmış olduğu hibe, mücerret hibe akdiyle bağlayıcı hale gelir. Çünkü babanın mülkiyetindeki hibe ettiği şeyi kabz etmesi küçüğün kabz etmesi gibidir. Babanın büyük çocuğu üzerinde velâyeti söz konusu olmadığı için onun adına kabz işlemi gerçekleştirilemez. Babanın yetişkin büyük çocuğuna yapmış olduğu hibe ancak büyük çocuğun hibe edileni kabz etmesiyle tamamlanır. Mevsîlî, *el-İhtiyâr li-ta’lîli’l-Muhtâr*, 2/536.

Hanefî fakihlerin ekserisine göre -zarurî durumların dışında- babanın çocuğuna hibe edilen yiyecekte alması veya yemesi caiz değildir. İmam Muhammed'e göre ise baba küçük çocuğuna hibe edilen yiyeceklerden yiyebilir.¹¹⁰

Babanın herhangi bir karşılık (ivazsız) olmaksızın küçüğün malını hibe olarak veremeyeceğinde ulemanın ittifakı vardır. Çünkü böyle bir işlemin çocuğun mal varlığının azalmasına ve zarara uğramasına sebebiyet vereceği kesindir. Ancak babanın bir bedel karşılığında (ivazlı) çocuğun malını hibe edip edemeyeceği ihtilafıdır. İmam Muhammed'e göre babanın küçüğün malında ivazlı hibede bulunması caizken, Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf'a göre caiz değildir.¹¹¹ Bedreddin Simâvî, Kadri Paşa ve Ali Haydar Efendi de velinin, küçüğün malında ivazlı hibede bulunamayacağını belirtir. Çünkü onlar, hibe ivazlı olsa bile küçüğün zarara uğrayabileceğini ön görmektedirler.¹¹²

Hanefilere göre şayet baba ihtiyaç sahibi ve hibe ettiği şeyi kendisi için kullanacaksa çocuğunun rızası veya hâkimin hükmü olmaksızın çocuğuna yapmış olduğu hibeden rücû¹¹³ edebilir.¹¹⁴ Mâlikî ve Şâfiî mezhebine göre de baba evladına yaptığı hibe veya bağıştan rücûa engel¹¹⁵ bir durum olmadığı müddetçe dönebilir. Yani çocuğuna hibe ettiği malı ondan geri alabilir. Çocuğun büyük veya küçük olması, hibeyi kabz edip etmemesi hükmü değiştirmez.¹¹⁶

¹¹⁰ Üsrüşenî, *Ahkâmü's-sıgâr* (Feyzullah, 648), 57b.

¹¹¹ Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i'*, 6/ 585; 8/94–95.

¹¹² Bedreddin Simâvî, *Câmiu'l-fusûleyn* (Halet Efendi, 119), 242a; Kadri Paşa, *el-Ahkâmü's-şer'iyye*, 136; Ali Haydar Efendi, *Dürrü'l-hükkâm*, 2/452.

¹¹³ Hanefilere göre hibeden rücûa engel durumlardan bazıları şunlardır: 1 Kan hısımlığı, 2-Sihriyyet, 3- İvaz (Hibenin bedel karşılığında olması), 4-Bağışlanan malda ayrılmaz ziyade olması, 5- Taraflardan birinin ölmesi, 6- Hibe edilen malın helak olması, 7- Hibe edilen malın bağışlananın mülkünden çıkması. Ali Haydar Efendi, *Dürrü'l-hükkâm*, 2/462-477; *Mecelle* md. 866- 872.

¹¹⁴ Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i'*, 8/121; Mevsilî, *el-İhtiyâr li-ta'lîli'l-Muhtâr*, 2/542.

¹¹⁵ Cumhur ulemaya göre babanın çocuğuna yaptığı hibe hariç hibe edenin hibesinden dönmesi uygun değildir. Babanın çocuğuna yaptığı hibeden rücû edebilmesi için mezhepler farklı şartlar öne sürseler de genel olarak şu şartların bulunması gerektiğini ifade etmişlerdir: 1- Hibe edilen malın hali hazırda mevcut olması, 2- Hibe edilen şeyin köklü bir değişime maruz kalmaması, 3- Hibenin bir şey karşılığında yapılmamış olması. (Ali Bardakoğlu, "Hibe", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 17/425) İslâm hukukçularının hibeden rücû için ileri sürdükleri şartlar hakkında detaylı bilgi için bk. Abdülkadir Şener, *İslâm Hukukunda Hibe* (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1984), 102-108.

¹¹⁶ Nevevî, *Minhâcü't-tâlibîn*, 325; Şirbîni, *Muğni'l-muhtâc*, 2/518; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 4/168; Seyyid Sâbık, *Fıkhü's-sünne*, 1081.

4.8. Sulh Akdi

Fıkıhta sulh, karşılıklı rızayla taraflar arasındaki anlaşmazlığın ortadan kaldırılmasını sağlayan akit anlamına gelir. Bu akit tarafların açık irade beyanlarıyla yani icap ve kabul ile tamamlanır.¹¹⁷ Ancak ibrâda olduğu gibi bazen karşı tarafın irade beyanına bakılmaksızın sadece icapla da sulh akdi kurulabilir.¹¹⁸ Sulh akdi haramı helal, helali de haram kılmadığı müddetçe tarafların vefa göstermesi gereken bir akitir.¹¹⁹

Hanefilere göre sulh akdini gerçekleştirecek tarafların âkil olmaları şart iken, bulûğa ermeleri şart değildir. Bundan dolayı aklî melekesi istenen olgunluğa ulaşmamış gayri mümeyyiz çocuğun gerçekleştirdiği sulh akdi geçersiz; baba veya vasîsi tarafından izinli mümeyyiz çocuğun yaptığı sulh akdi ise geçerlidir. Ancak yapılan sulh akdinin çocuğun menfaatine olması ve mal varlığında azalmaya sebebiyet vermemesi gerekir. Baba veya vasî tarafından çocuğun zararına gerçekleştirilecek bir sulh akdi ise geçersizdir.¹²⁰

Babanın çocuğu adına gerçekleştireceği sulh akdine şu meseleyi örnek verebiliriz: Bir kimse mümeyyiz çocuğun kendisine on altın borcu olduğunu iddia etse ve bunu ispatlasa baba çocuğun malından kıymeti borca denk gelecek bir mal karşılığında sulh yapabilir. Ancak borca karşılık verilecek malın kıymeti borç miktarından çok fazlaysa yapılacak sulh akdi geçersiz olur. Çünkü böyle bir işlemde çocuğun aleni olarak zarara uğraması söz konusudur. Bu ise caiz değildir.¹²¹

Mümeyyiz çocuğun gerçekleştireceği sulh akdini ve sonuçlarını üç başlık altında özetleyebiliriz:¹²²

1. Gerçekleştirilen sulh akdinde borcu ibrâ ve iskat edilen taraf mümeyyiz çocuksa babasının veya diğer hukukî temsilcilerin izni olmasa bile sulh akdi geçerli olur. Çünkü böyle bir akitte çocuğun tamamen menfaati söz konusudur.

2. Ticaret yapabilme serbestliği tanınan/me'zun mümeyyiz çocuğun açık veya ön görülebilen bir zarara uğraması söz konusu değilse gerçekleştireceği sulh akdi geçerli olur.

¹¹⁷ Mevsilî, *el-İhtiyâr li-ta'îli'l-Muhtâr*, 2/421; Cürcânî, "sulh", 114; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, 8/405–406; Ali Haydar Efendi, *Dürerü'l-hükkâm*, 4/7; Seyyid Sâbık, *Fikhü's-sünne*, 1022.

¹¹⁸ Alacaklının alacağından vazgeçmesi, borç verenin borçluyu ibrâ etmesi gibi.

¹¹⁹ Cessâs, *Şerhu Muhtasari't-Tahâvî*, 3/194.

¹²⁰ Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i'*, 7/468–471; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, 8/405–406; Ali Haydar Efendi, *Dürerü'l-hükkâm*, 4/19–21; Seyyid Sâbık, *Fikhü's-sünne*, 1022.

¹²¹ Ali Haydar Efendi, *Dürerü'l-hükkâm*, 4/21.

¹²² Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i'*, 7/468–471; Ali Haydar Efendi, *Dürerü'l-hükkâm*, 4/19–21; Fahrettin Atar, "Sulh", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 37/481–485.

3. Gerçekleştirilen sulh akdinde borcu ibra ve ıskat eden taraf mümeyyiz çocuksa baba ve diğer hukukî temsilciler bu akde onay verseler bile akit geçersiz olur. Çünkü böyle bir akitte çocuğun tamamen zarara uğraması söz konusudur.

5. Çocuğun İhtiyaçlarının Karşılmasında Babanın Sorumluluk Boyutu

İslâm hukukuna göre babanın fakir ve küçük olan çocuğunun bakım ve ihtiyaçlarını karşılama zorunluluğu vardır.¹²³ Babanın çocuklarının ihtiyaçlarını karşılama zorunluluğu erkekler için bulûğa, kız çocukları için evlenene kadar devam eder.¹²⁴ Zira âyeti kerîmede çocuğun ihtiyaçlarını karşılama sorumluluğunun babaya ait olduğuna işaret edilmiştir.¹²⁵ Ancak babanın zengin olan küçük çocuğunun geçimini üstlenme ve onun ihtiyaçlarını karşılama gibi bir zorunluluğu yoktur.¹²⁶ Zira asıl olan herkesin kendi ihtiyacını kendi mal varlığından karşılamasıdır. Baba bakmakla yükümlü olduğu çocuklarının masraflarını kendi malî statüsüne uygun bir şekilde karşılamakla mükelleftir.¹²⁷ Babanın, çocuğunun ihtiyaçlarını karşılama sorumluluğu babalık vasfı ve aralarındaki kan bağından ötürüdür. Zira kişi, evlilik, hısımlık veya mülkiyet gibi üç şeyden biri sebebiyle başkasına bakmakla yükümlü olur.¹²⁸

Fıkıhta fakir bir babanın çalışmaya muktedir olup olmaması durumuna göre küçük çocuğunun ihtiyaç ve masraflarını karşılama sorumluluğu farklılık arz eder. Şâyet baba çalışmaya muktedir olmasına rağmen çalışmıyorsa yargı yoluyla çalışmaya icbar edilir. Baba yargı kararına rağmen çalışmaktan imtina eder ve çocukların ihtiyaçlarını karşılamazsa hapsedilir.¹²⁹ Zira babanın sadece fakir olması çocuğun geçimini karşılama

¹²³ Kudürî, *el-Muhtasar*, 2/215; Mergînânî, *el-Hidâye*, 3/395–396; Çeker, *Nafaka Kanunu*, 48, 126.

¹²⁴ Ebû Bekr Ahmed b. Ömer b. Müheyr el-Hassâf, *Kitâbü'n-Nafakât*, nşr. Ebü'l-Vefâ el-Efgânî (Beyrût: Dâru's-Selfiyye, 1984), 14–15; Komisyon, “Nafaka”, *el-Mevsû'atü'l-fikhiyye* (Kuveyt: Vizâretü'l-Evkâf ve's-Şuûni'l-İslâmiyye, 2002), 41/79; Celal Erbay, “Nafaka”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/282–285.

¹²⁵ “Onların normal ölçülerde yiyecek ve giyeceklerini sağlamak da çocuk kendisinden olan babaya aittir.” (el-Bakara 2/233).

¹²⁶ Cessâs, *Şerhu Muhtasari'l-Tahâvî*, 5/301–302; Çeker, *Nafaka Kanunu*, 126.

¹²⁷ Muhammed Hüseyin el-Hanefî, *Ahvâli's-Şahsiyye; Hukuku'l-Evlâd ve'l-Akârib* (Mısır: Dâru'l-Fikri'l-'Arabî, 1965), 326; Salih el-Humeydî, *Hukuku'z-zevciyye fi'l-İslâm* (Riyad: Dâru'r-Reşid, ts.), 53–55; Karaman, *İslâm Hukuku*, 286.

¹²⁸ Muhammed Hüseyin el-Hanefî, *Ahvâli's-Şahsiyye*, 262; Ömer Nahuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istulâhâtü Fikhiyye Kâmusu* (İstanbul: Bilmen Basım ve Yayınevi, 1968), 2/446.

¹²⁹ Babanın diğer borçların aksine küçük çocuğunun ihtiyaçlarını karşılama yükümlülüğünü yerine getirmediği için hapsedilmesinin gerekçesi şudur: Şâyet baba küçük çocuğun ihtiyaçlarını karşılamazsa çocuğunun telef olması veya ölüm

yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz. Baba çalışmaya muktedirse çocuğunun geçimini de sağlamaya mecburdur.¹³⁰ Ancak babanın kronik bir rahatsızlığı varsa, kötürümse veya yaşlılık gibi bir mazerete binaen çalışmıyorsa çocuklarına bakma yükümlülüğü yakınlarına veya devlete (beytülmale) intikal eder.¹³¹ Fakihler çocuğun ihtiyaçlarını karşılamak adına babanın çocuğa ait menkul veya gayrimenkulü satabileceğini ifade etmişlerdir. Ancak satış sonucunda elde edilen gelirin sadece çocuğun ihtiyaçları için kullanılması gerekir.

6. Babanın Çocuğunun Malından Yararlanma Hakkı

Baba gerçekten fakir ve ihtiyacını karşılayamayacak durumdaysa kişi, babasının ihtiyaçlarını karşılama konusunda mecbur tutulur.¹³² Zira Lokmân Sûresinin on beşinci âyetinde “*Anne ve babana dünyada iyi davran*”¹³³ buyrulmuştur. Kişinin anne ve babasının ihtiyacını karşılayacak maddî imkâna sahip olmasına rağmen onlara yardımcı olmaması âyette belirtilen genel hükme muhalif olduğu gibi dinen ve ahlâken de sorunlu bir davranışı ifade eder. Çocuk, babasının çalışmayacak¹³⁴ derecede hasta veya kronik bir rahatsızlığı varsa ya da kötürümse onun geçimini üstlenmek zorundadır.¹³⁵

Hız Peygamber (s.a.s.) malını harcadığından dolayı babasından şikâyetçi olan evlada “Sen ve malın babana aitsiniz”¹³⁶ buyurmuştur. Fakihler bu hadisi delil göstererek babanın evladın malından yararlanabileceğini belirtmişlerdir. Cessâs bu hadisten hareketle babanın çocuğun malından yararlanma yetkisi konusunda şu yorumu yapmıştır:

“Bu hadis-i şerîfe göre babanın fakir ve zengin olması fark etmeksizin çocuğunun malından istifade edebilmesi ve bunun caiz olması gerekir. Ancak

riskiyle karşı karşıya kalması söz konusudur. Çocuğun telef olmasını veya ölüm riskiyle karşı karşıya kalmasını engellemek için baba hapsedilmektedir. Hassâf, *Kitâbü'n-Nafakât*, 17–18; Çeker, *Nafaka Kanunu*, 127.

¹³⁰ Hassâf, *Kitâbü'n-Nafakât*, 17.

¹³¹ Hassâf, *Kitâbü'n-Nafakât*, 18; Mustafa Kelebek, *İslâm Aile Hukukunda Velâyet* (Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1996), 92.

¹³² Cessâs, *Şerhu Muhtasari't-Tahâvî*, 5/300; Kudûrî, *el-Muhtasar*, 2/219; Mergînânî, *el-Hidâye*, 3/399.

¹³³ Lokmân 31/14.

¹³⁴ Fakir olan baba çalışıp mal edinme gücüne sahip olsa bile, zengin evladın babasının ihtiyaçlarını karşılama sorumluluğu vardır. Baba çalışmaya zorlanamaz. Mergînânî, *el-Hidâye*, 3/402.

¹³⁵ Cessâs, *Şerhu Muhtasari't-Tahâvî*, 5/309; Mâverdî, *el-Hâvî'l-kebir*, 3/352.

¹³⁶ Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce, *es-Sünen*, (b.y.: Dârü't-Te'sîl, 2014), “Ticaret”, 64 (No. 2294, 2295); Ebû Dâvûd Süleyman es-Sicistânî, *Sünenü Ebî Dâvûd*, thk. Şu'ayb Arnaût - Muhammed Kâmil (Riyad: Dârü'l-Risâleti'l-'Alemiyye, 2009), “Büyü”, 79 (No. 3529, 3530).

fakihler babanın zengin olması durumunda çocuğun rızası olmaksızın onun malından bir şey almasının caiz olmadığını ve bu konuda görüş birliği olduğunu ifade etmişlerdir.”¹³⁷

Bedreddin Simâvî, ihtiyaç sahibi olması halinde babanın çocuğunun malından alabileceğini ve malını aldığı için de gâsıb sayılamayacağını belirtir. Ancak baba, ihtiyacı olmadığı halde çocuğun malını almış ve mal da helak olmuşsa, malı tazmin etmekle yükümlüdür.¹³⁸ Zira Hz. Peygamber (s.a.s.) ihtiyaç sahibi velinin yetimin malından ma'rûf ölçüsünde alabileceğini belirtmiştir.¹³⁹ Ma'rûf kavramı, babanın fakirse çocuğun malını karşılıksız, değilse kıymetini ödeyerek alabileceğini ifade eder.¹⁴⁰ Şâfiî fakihlerden Mâverdî de (ö. 450/1058) babanın çocuğunun malından yararlanma konusunda benzer bir görüş nakletmiştir.¹⁴¹

7. Babanın Küçüğün Malî İbadetleri Üzerindeki Rolü ve Etkisi

Küçüklerin ibadetler konusunda vâcib derecesinde bir teklifle muhatap olabilmeleri için akıl bâliğ olmaları gerekir. Zira Hz. Peygamber (s.a.s.): “Üç kişiden sorumluluk kaldırılmıştır: Uyuyandan uyanıncaya kadar, akıl hastalığına duçar olandan akli başına gelinceye kadar ve çocuktan bulûğ çağına gelinceye kadar” buyurmuştur.¹⁴² Bu hadis çocuğun akli melekesi yerinde olsa bile bulûğa erene dek teklifle sorumlu olmayacağına işaret etmektedir. Ancak İslâm hukukunda temyiz kudreti olmasa da mecnun ve gayri mümeyyiz olan çocukların bazı malî tekliflerle muhatap oldukları görülür.¹⁴³

İslâm fikhında küçüğün öşür, fitre, kurban ve zekât gibi malî ibadetleri yerine getirmesindeki sorumluluğu ve bu konuda babanın tasarruf yetkisinin olup olmadığı meselesi tartışmalıdır. Küçüğün malî ibadetleri yerine getirmesi için teklifi sorumluluğun şart olup olmaması çerçevesinde mezhepler arasında ihtilaflar tezahür etmiştir. Bu başlık altında küçüğün malî ibadetleri zekât, fitır sadakası, öşür ve kurban gibi ibadetler bağlamında ele alınacak ve mezhepler arasındaki görüş farklılıklarına değinilecektir.

7.1. Zekât Meselesi

Çocuğun malından zekât vermenin gerekli olup olmadığı konusunda mezhepler arasında görüş ayrılığı vardır. Hanefîlere göre bulûğa ermemiş

¹³⁷ Cessâs, *Şerhu Muhtasari't-Tahâvî*, 5/301.

¹³⁸ Bedreddin Simâvî, *Câmiu'l-fusûleyn* (Halet Efendi, 119), 242b.

¹³⁹ Ebû Dâvûd, *Sünenü Ebî Dâvûd*, “Vesâyâ”, 8 (No. 2872); İbn Mâce, *es-Sünen*, “Vesâyâ”, 9 (No. 2728).

¹⁴⁰ Bedreddin Simâvî, *Câmiu'l-fusûleyn* (Halet Efendi, 119), 242b.

¹⁴¹ Mâverdî, *el-Hâvî'l-kebîr*, 6/352.

¹⁴² Ebû Dâvûd, *Sünenü Ebî Dâvûd*, “Hudûd”, 16 (No. 4398, 4399, 4401).

¹⁴³ Gayri mümeyyiz çocuğun kişi hakkını ihlal ettiğinde doğacak malî zarardan sorumlu olduğu konusunda detaylı bilgi için bk. Zeydân, *el-Veciz fi usûli'l-fikh*, 95; Aydın, “Çocuk”, 8/362.

küçük çocuğun malından zekât verilmez.¹⁴⁴ Küçüğün zekât vermesi vâcib olmadığı için velisi de küçüğün malından zekât veremez. Çünkü vücutiyeti sabit olmayanın edası da vâcib olmaz.¹⁴⁵ Şâyet velisi, küçüğün malından zekât verecek olsa tazminle sorumlu olur.¹⁴⁶ Hanefî mezhebinin önde gelen fakihlerinden Tahâvî ve Cessâs, küçük çocuğa ait altın, gümüş ve diğer ticari mallardan zekât alınamayacağını,¹⁴⁷ Kudûrî (ö. 428/1037), Merginânî (ö. 593/1197) ve Mevsilî (ö. 683/1284) de zekât verecek kişinin akıl bâliğ olması gerektiğini ifade eder.¹⁴⁸ Şâfîî, Mâlikî ve Hanbelî fakihler ise zekât ibadetinin malî boyutuna vurgu yapmış, akıl bâliğ olmayı şart koşmamışlardır. Onlar zekâtı, zenginlerden fakirler adına alınması gereken zorunlu bir hak olarak telakki etmişlerdir. Bunun için de çocuğun malından zekât verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.¹⁴⁹ Çocuk adına bu görevin babası tarafından yerine getirilmesi gerekir. Mezhepler arasındaki ihtilafın temelinde naklî delillerin sübut ve delâletinin farklı yorumlanması ve konuyla ilgili birbirini nakz eden bazı rivâyetlerin bulunması vardır. Cumhur ulema zekâtın bir ibadet olduğunu kabul etmekle birlikte onun maddî yönünü ön plana çıkarmış ve çocuğun malından zekât ödenmesi gerektiğine hükmetmişlerdir. Hanefiler ise zekâtın, namaz ve oruç gibi mahza bir ibadet olduğuna vurgu yapmış ve küçüğün malından zekât alınamayacağını belirtmişlerdir.¹⁵⁰

Zekâtın malî bir ibadet olması, yetim malından zekât alınması gerektiğini belirten rivâyetlerin varlığı¹⁵¹, zekâtla mükellef olanlar arasında çocuk ve yetişkin ayrımı yapılmaması, küçüklük vasfının fakirlere ait bir hakkı ortadan kaldırmayacağı ve zekât vermenin fakirlerin maslahatına

¹⁴⁴ Üsrüşenî, *Ahkâmü's-sıgâr* (Feyzullah, 648), 6b.

¹⁴⁵ Cessâs, *Şerhu Muhtasari't-Tahâvî*, 2/261–263.

¹⁴⁶ Kâsânî bu görüşü İbn Ebî Leylâ'dan nakletmektedir (Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i'*, 2/379).

¹⁴⁷ Cessâs, *Şerhu Muhtasari't-Tahâvî*, 2/261–263.

¹⁴⁸ Ebü'l-Hüseyn Ahmed el-Kudûrî, *el-Muhtasar*, (*el-Lübâb* şerhiyle birlikte) (Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-Arabî, 2010), 1/136; Merginânî, *el-Hidâye*, 2/161; Mevsilî, *el-İhtiyâr li-ta'lîli'l-Muhtâr*, 1/330.

¹⁴⁹ Şâfîî, *el-Üm*, 2/68; Ebü Said Abdüsselâm es-Sahnûn, *el-Müdevvenâtü'l-kübrâ*, nşr. Evkâvu's-Su'ûdiyye (Riyad: 1324), 2/9–10; İmâmü'l-Haremeyn Abdülmelik el-Cüveynî, *Nihâyetü'l-matlab fî dirâyeti'l-mezheb*, thk. Abdülazîm Mahmûd ed-Dîb (Cidde: Dâru'l-Minhâc, 2007), 3/202; Mâverî, *el-Hâvî'l-kebir*, 3/153; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/69–71; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 2/123; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 2/55–56; Ebü Zehre, *Usûlü'l-fikh*, 328–329; Ahmed ez-Zerkâ, *el-Medhalü'l-fikhiyyü'l-âm*, 2/799.

¹⁵⁰ Mezhepler arasındaki ihtilafın nedeni ve delilleri konusunda detaylı bilgi için bk. Ahmet Numan Ünver, “Çocuğun Malının Zekâtı Meselesi”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/31 (Haziran 2015), 62–78.

¹⁵¹ “Yetimin malında zekât vardır.” Ebü'l-Hasen Ali b. Ömer ed-Dârekutnî, *es-Sünen*, thk. Ali Muhammed Muavviz - Âdil Ahmed Abdülmevcûd (Beyrût: Dâru'l-M'arife, 2001), 2/11, (No. 1947).

daha uygun olacağı gibi görüşlerden hareketle muasır bazı âlimler de çocuğun malından zekât verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Çocuk adına bu görevi ifâ etmek ise babasına aittir. Zekât konusunda babanın (velinin) niyeti mal sahibinin niyeti gibi değerlendirilmiştir.¹⁵²

Çocuğun malından zekât ödenmesi¹⁵³ gerekir mi gerekmez mi konusunda kanaatimizce Hanefilerin görüşü daha isabetli ve doğruya daha yakındır. Zira zekât malî bir ibadettir. İbadetlerin yerine getirilmesindeki temel şart ise kişinin teklifi sorumluluğun muhatabı olmasıdır. Küçük çocuklar namaz, oruç, hac gibi bedenî ibadetlerle mükellef değildirler. Her ne kadar mümeyyiz çocukların -mükellef olmasalar bile- gerçekleştirecekleri ibadetler İslâm hukukçularının çoğunluğu tarafından sahih görülmele birlikte¹⁵⁴ bu konuda bir zorunluluk söz konusu değildir. Nitekim küçük bir çocuğa namaz kılmadığı veya oruç tutmadığı için herhangi bir cezai müeyyide uygulanmamaktadır. Namaz ve oruç gibi bedenî ibadetlerin yerine getirilmesi konusunda ceza ehliyeti açısından bir sorumluluğu olmayan çocuğun zekât ibadeti açısından da bir sorumluluğunun olmaması gerekir. Ayrıca bu ibadetlerin temel unsurlarından sayılan niyetin, zekât ibadetine göz ardı edilmesi de pek sağlıklı bir yaklaşım değildir. Çünkü ibadetler ancak kişinin niyetine göre şekillenir ve geçerlilik kazanır. Nitekim zekât öderken niyet edilmesi zekâtın sıhhat şartlarından¹⁵⁵ Ayrıca küçüğün malından zekât verilmesinin gerekliliğinin Hz. Peygamber (s.a.s.) döneminde yaygınlaşmış bir uygulama olduğunu söylemek de pek mümkün görülmemektedir. Zira küçüğün malının zekatını vermesinin gerekliliği gibi umûmü'l-belvâ (çokça karşılaşılabilecek) olan bu mesele hakkında sahâbe arasında bu kadar kavî ve ameli ihtilafın zuhur etmemesi gerekirdi.

Zekât vermek toplumsal dayanışma ve yardımlaşmaya katkı sunsa da çocuk açısından mal varlığında azalmaya sebebiyet verir. Edâ ehliyeti olmayan veya nakıs olan bir çocuğun mal varlığı konusunda asıl olan ise malının korunması ve maddî olarak herhangi bir zarara uğratılmamasıdır. İbadetler açısından âhirete yönelik cezai bir sorumluluğu olmayan ve mal

¹⁵² *Cezîrî el-Fıkh 'ale'l-mezâhibi'l-erba'a*, 1/536–537; Seyyid Sâbık, *Fıkhü's-sünne*, 234–235; Muhammed Vehbe ez-Zühaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmiyyi ve edilletühü* (Dimeşk: Dârü'l-Fıkr, ts.), 3/162; Yûsuf Karadâvî, *Fıkhü'z-zekât* (Bejrût: Müessesetü'r-Risâle, 1973), 111–119; Yunus Vehbi Yavuz, *İslâm'da Zekât Müessesesi* (İstanbul: Ahmed Said Matbaası, 1972), 336.

¹⁵³ Öşür kaynaklarımızda zekâtın bir alt konusu olarak ele alınsa da biz “çocuğun malından zekât ödenmemesi görüşünün doğruya daha yakın bir görüş olduğunu” ifade ederken öşür konusunu istisna etmekteyiz. Zira toprak mahsullerinin zekâtının ödenmesi konusunda itibar toprak sahibine değil, elde edilen mahsuledir. Konunun detayları çalışmamızın öşür başlığı altında ele alınmıştır.

¹⁵⁴ Bardakoğlu, “Ehliyet”, 10/537.

¹⁵⁵ Mevsilî, *el-İhtiyâr li-ta'lîli'l-Muhtâr*, 1/334; Seyyid Sâbık, *Fıkhü's-sünne*, 235.

varlığının korunması önem arz eden küçüğün, zekât vermemesi daha doğru ve tutarlı bir yaklaşımı ifade edecektir.

7.2. Sadaka-ı Fıtr (Fitre)

Sadaka-ı fıtr, “Ramazan ayının sonuna yetişen ve asıl ihtiyaçlarının dışında nisap miktarı malı olan Müslümanların ödemekle yükümlü olduğu sadaka” anlamına gelir.¹⁵⁶ Sadaka-ı fıtrın erkek, kadın, hür, köle ve çocuk gibi her bir Müslüman için ödenmesi zorunludur.¹⁵⁷ Hanefilere göre sadaka-ı fıtrı ödemek vâcib, Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelilere göre ise farzdır.¹⁵⁸

Babanın küçük çocuğunun fıtr sadakasını ödeme sorumluluğu konusunda mezhepler arasında farklı yaklaşımlar söz konusudur. Çocuğun zengin ve fakir olması durumuna göre fakihlerin görüşleri farklılık arz etmektedir. Bu görüşler kısaca şunlardır:

1. Çocuğun fıtr sadakası ödeme sorumluluğu yoktur. Baba, küçük çocuğunun fıtr sadakasını ödemek zorundadır.

Hanefilere göre zengin olan baba, fakir olan çocuğunun fıtr sadakasını ödemek zorundadır. Çünkü küçük çocuğun nafakası ve velâyeti babasına aittir. Hanefî mezhep imamaları arasında bu konuda herhangi bir ihtilaf yoktur.¹⁵⁹ Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî mezhebine göre de küçüğün kendisine ait mal varlığı yoksa baba çocuğun fıtr sadakasını ödemek zorundadır.¹⁶⁰

2. Çocuğun kendisine ait mal varlığı varsa fıtr sadakası çocuğun malından ödenebilir.¹⁶¹

Hanefî mezhebinde nisap miktarı malı olan küçük çocuğun mal varlığından fıtr sadakasının ödenip ödenemeyeceği konusu tartışmalıdır. Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf’a göre fıtr sadakasını ödemek için akıl bâliğ olmak şart değildir. Bundan dolayı baba, küçük çocuğun malından fıtr sadakasını ödeyebilir. Baba küçük çocuğun malından fıtr sadakasını ödediği için de

¹⁵⁶ Seyyid Sâbık, *Fikhü’s-sünne*, 278; Yunus Vehbi Yavuz, “Fitre”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 13/160–161.

¹⁵⁷ Resûlullah (s.a.s.) bazı hadisi şeriflerde hür, köle, erkek, kadın, küçük, büyük her Müslüman için fıtr sadakasının verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc Müslim, *Sahîh-i Müslim*, thk. Ebû Kuteybe Nazar b. Muhammed el-Fâriyâbî (b.y.: Dâru't-Tayyibe, 2006) “Zekât”, 984; İbn Mâce, *es-Sünen*, “Zekât”, 20 (No. 1812).

¹⁵⁸ Merginânî, *el-Hidâye*, 2/230; Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i'*, 2/533; Mâverdi, *el-Hâvi'l-kebir*, 3/349–351; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 4/281; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 2/129; Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd b. Hazm, *el-Muhallâ*, thk. Abdülgaffâr Süleyman el-Bündârî (Mısır: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1969), 4/238; Yavuz, “Fitre”, 13/160–161.

¹⁵⁹ Cessâs, *Şerhu Muhtasari't-Tahâvî*, 2/350–351; Kudûrî, *el-Muhtasar*, 1/152; Merginânî, *el-Hidâye*, 2/230; Üsrüşenî, *Ahkâmü's-sıgâr* (Feyzullah, 648), 6b.

¹⁶⁰ Şâfiî, *el-Üm*, 2/163; Mâverdi, *el-Hâvi'l-kebir*, 3/353; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 4/308; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 2/131; İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 4/261.

¹⁶¹ Üsrüşenî, *Ahkâmü's-sıgâr* (Feyzullah, 648), 6b; Karadâvî, *Fikhu'z-zekât*, 926.

tazminle yükümlü olmaz. İmam Züfer ve İmam Muhammed'e göre ise küçüğün kendisine ait malı olsa bile onun malından sadaka-ı fitr alınamaz. Çünkü küçük çocuğa fitr sadakası ödemek vâcib değildir. Şâyet baba çocuğun malından fitr sadakasını ödeyecek olsa tazminle yükümlü olur.¹⁶²

Hanefî mezhebinde bu şekilde farklı iki yaklaşımın ortaya çıkmasının nedeni sadaka-ı fitrın mahza bir ibadet olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğinden kaynaklanmaktadır. İmam Züfer ve İmam Muhammed'e göre teklifi sorumluluğu olmayan çocuk nasıl namaz kılmak ve oruç tutmakla sorumlu tutulmuyorsa sadaka-ı fitrı ödemekle de sorumlu tutulmaması gerekir. Ebû Hanîfe ve Ebû Yüsûf'a göre ise sadaka-ı fitr mahza bir ibadet olarak değerlendirilmemelidir. Zira fitr sadakası daha çok nafaka¹⁶³ ve öşre benzemekte ve meûnet (maddî) boyutu daha ön plana çıkmaktadır.¹⁶⁴

İmam Züfer ve İmam Muhammed zengin çocuğun malından zekât alınmamasındaki gerekçelerin fitr sadakasında da geçerli olduğunu düşünmektedirler. Bundan dolayı da zengin çocuğun fitr sadakası ödeme zorunluluğunun olmadığını belirtmektedirler. Görüşleri kendi içerisinde tutarlı bir yaklaşımı ifade etmektedir. Ancak zekât ve fitr sadakasının ortak noktaları olduğu gibi ayrıştığı noktaların olduğu da bir hakikattir.¹⁶⁵ Kanaatimizce zengin çocuğun malından fitr sadakasının ödenip ödenmeyeceği konusunda İmam Züfer ve İmam Muhammed'in görüşü doğruya daha yakın olan görüşü ifade etmektedir. Zira ortaya koymuş oldukları gerekçeler hem daha tutarlı hem de çocuğun maslahatına daha uygun görünmektedir.

Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelî mezhebine göre ise küçüğün kendisine ait malı varsa, fitr sadakası çocuğun kendi malından karşılanır.¹⁶⁶ İbn Hazm (ö. 456/1064) babanın küçük çocuğunun sadaka-ı fitrını ödemesi gerektiğini; babanın dışındaki velinin ise küçüğün kendisine ait malı varsa onun malından fitr sadakasını ödeyebileceğini ifade etmiştir.¹⁶⁷

7.3. Toprak Mahsullerinin Zekâtı (Öşür)

Fıkıhta öşür (uşr) “toprak mahsullerinden tahsil edilen zekâtı” ifade eder. Öşür, toprak ürünlerinin zekâtı olarak değerlendirildiği için arazi

¹⁶² Mergînânî, *el-Hidâye*, 2/232 (Dipnot: 9); Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i*, 2/535; İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 4/261.

¹⁶³ Mergînânî, *el-Hidâye*, 2/232.

¹⁶⁴ Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i*, 2/535.

¹⁶⁵ Zekât ve fitr sadakası arasındaki farklar hakkında detaylı bilgi için bk. Mehmet Ergün, “Fitr Sadakası”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 11/60 (2018), 1265–1266.

¹⁶⁶ Şâfiî, *el-Üm*, 2/163; Mâverdi, *el-Hâvî'l-kebir*, 3/353; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 2/131; İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 4/261.

¹⁶⁷ İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 4/261.

sahibinin küçük çocuk veya mecnun olması öşürün alınmasına engel teşkil etmez. Küçüklere ait arazilerden ürün elde ediliyorsa bu ürünlerin zekâtının ödenmesi gerekir.¹⁶⁸ Çünkü akıl ve bulûğ öşürün vücut şartlarından değildir. Zira öşür konusunda itibar toprak sahibine değil, arazinin kendisindedir. Hz. Peygamber (s.a.s.) bir hadisinde toprak mahsullerden alınacak zekâtın miktarını şöyle ifade etmiştir: “Toprak mahsullerinden yağmur ve nehir sularıyla sulananlarda onda bir, kova ile sulananlarda yirmi de bir zekât vardır.”¹⁶⁹ Öşürün farz olması için nisabın gerekli olup olmadığı mezhepler arasında tartışmalıdır. Ebû Yüsûf, Muhammed eş-Şeybânî, İmam Şâfiî (ö. 204/820), Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855) ve İmam Malik’e (ö. 179/795) göre beş veskten¹⁷⁰ (1 vesk= 60 sâ‘; Nisab miktarı 5vesk=300 sâ‘ = 653 kg)¹⁷¹ aşağı olan toprak ürünleri için zekât ödenmesi gerekmez. Ebû Hanîfe’ye göre ise zirai ürünlerde nisap yoktur. Toprak mahsullerinde az veya çok olsun elde edilen ürünlerin zekâtının ödenmesi gerekir.¹⁷²

Yukarıda da ifade edildiği üzere arazi sahibinin küçük çocuk olması öşürün alınmasına engel teşkil etmez. Ancak küçük çocuk adına bu sorumluluğu yerine getirecek kişi, babası veya diğer hukukî temsilcileridir. Babanın, küçüğün malından vermiş olduğu öşürden dolayı tazminle sorumlu tutulamayacağı aşikârdır. Zira baba, küçük çocuğunun yerine getirmesi gereken bir sorumluluğu onun adına ifâ etmektedir.

7.4. Kurban

Allah’a karşı teslimiyeti ve yakınlığı ifade eden kurban, taabbudî nitelik taşımakla birlikte bireysel ve toplumsal birçok yararı içinde barındıran malî bir ibadettir. Kurban ibadeti sosyal adaleti tesis etmenin yanı sıra

¹⁶⁸ Cessâs, *Şerhu Muhtasari't-Tahâvî*, 2/300; Mergînânî, *el-Hidâye*, 2/218; Mevsilî, *el-İhtiyâr li-ta'lîli'l-Muhtâr*, 1/364; Üsrüşenî, *Ahkâmü's-sıgâr* (Fezullah, 648), 6b; Mâverdî, *el-Hâvî'l-kebîr*, 3/152; Cezîrî *el-Fıkh 'ale'l-mezâhibi'l-erba'a*, 1/558-561; Karadâvî, *Fıkhü'z-zekât*, 108, 113; Mehmet Erkal, “Toprak Mahsullerinin Zekât: Öşür”, *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 9 (2007), 12.

¹⁶⁹ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl el-Buhârî, *Sahîhü'l-Buhârî* (Beyrût: Dâru İbn Kesîr, 2002), “Zekât”, 55 (No.1483).

¹⁷⁰ Hz. Peygamber (s.a.s.) bir hadiste “Beş veskten az hurmada (üründe) zekât yoktur. “buyurmuştur. Cumhur ulema ve Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed bu hadise dayanarak öşürde nisap olduğunu belirtmişlerdir. Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, “Zekât”, 42 (No.1459); Müslim, *Sahîh-u Müslim*, “Zekât”, 979.

¹⁷¹ Karadâvî'nin Mısır ritimî esas alarak yaptığı hesaplama göre 1 sâ‘ buğday, 2,176 kg denk gelmektedir. 1 veskin 60 sâ‘ denk geldiği ve nisabın 300 sâ‘ olduğunu ve ulemanın da bu konuda ihtilaf etmediğini belirten Karadâvî, buğdaydaki nisabın 652.8 kg olduğunu bunun da takriben 653 kg olduğunu belirtmiştir. Karadâvî, *Fıkhü'z-zekât*, 372-373.

¹⁷² Cessâs, *Şerhu Muhtasari't-Tahâvî*, 2/287; Mevsilî, *el-İhtiyâr li-ta'lîli'l-Muhtâr*, 1/362; Mâverdî, *el-Hâvî'l-kebîr*, 3/210; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/155, 161-162; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 2/99; Mehmet Erkal, “Öşür”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 34/97-100.

toplumsal dayanışma ve kaynaşmaya da katkı sunar. Kurban ibadetinin dinî hükmü ve yükümlülük şartları mezhepler arasında ihtilafıdır. Kurban kesmenin hükmünün vâcip olduğunu belirtenler olduğu gibi müekked sünnet olduğunu ifade eden fakihler de vardır. Cessâs yükümlülük şartlarını taşıyan kimseler için kurban kesmenin hükmünün Ebû Hanîfe, Züfer, Ebû Yûsuf, Muhammed ve Hasan b. Ziyâd'a göre vâcip olduğunu ve bu görüşün mezhebin meşhur görüşü olduğunu belirtir. Bir rivâyette Ebû Yûsuf'a göre kurban kesmenin hükmünün sünnet olduğu da ifade edilmiştir.¹⁷³ İmam Mâlik¹⁷⁴ İmam Şâfiî,¹⁷⁵ Ahmed b. Hanbel¹⁷⁶ ve İbn Hazm'a göre ise yükümlülük şartlarını taşıyan kimseler için kurban kesmenin hükmü sünnettir.¹⁷⁷

Bir kimsenin kurban ibadetini yerine getirebilmesi için Müslüman, zengin ve mukim olması gerekir.¹⁷⁸ Bazı fakihlere göre bu şartlara ilaveten akıl ve bulûğ şartı da aranmalıdır. Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf'a göre kurban ibadetini yerine getirecek kişide akıl ve bulûğ şartı aranmaz. Zira onlara göre yetişkin bir birey nasıl kurban ibadetini yerine getirmekle sorumluydu şer'an zengin olan çocuk da kurban ibadetini yerine getirmekle yükümlüdür. Bu ibadeti onun adına yerine getirecek kişi ise hukukî temsilcisi olan babasıdır. Ayrıca baba çocuğunun malıyla çocuğu adına kurban kestığı için Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf'a göre tazminle yükümlü olmaz. İmam Züfer ve İmam Muhammed'e göre ise kurban ibadetini yerine getirecek kişinin akıl bâliğ olması gerekir. Nitekim onlara göre akıl ve bulûğ şartını taşımayan küçük çocuk ile mecnunun kurban kesme sorumluluğu yoktur. Yine onlara göre baba, zengin çocuğunun malıyla çocuğu adına kurban kesecek olsa tazminle yükümlü olur.¹⁷⁹

Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf'un zengin çocuğun kurban kesmesi konusundaki görüşleriyle zekât vermesi konusundaki görüşleri karşılaştırıldığında görüşlerin kendi içerisinde bazı çelişkiler içerdiği söylenebilir. Zira Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf'a göre zengin çocuğun zekât verme sorumluluğu yokken, kurban kesme yükümlülüğü vardır. Her iki konu birbirinden bağımsızmış gibi telakki edilse de iki ibadeti yerine getirecek veya kendisi adına gerçekleştirilecek kişinin aynı kişi olması,

¹⁷³ Cessâs, *Şerhu Muhtasari't-Tahâvî*, 7/305; Merginânî, *el-Hidâye*, 7/146.

¹⁷⁴ İmam Mâlik'ten kurban kesmenin vâcip ve sünnet-i müekkede olduğuna dair iki farklı görüş nakledilmektedir. İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 2/431.

¹⁷⁵ Nevevî, *Minhâcü't-tâlibîn*, 537; Mâverdî, *el-Hâvî'l-kebir*, 15/71.

¹⁷⁶ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 13/360.

¹⁷⁷ İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 8/3.

¹⁷⁸ Kudûrî, *el-Muhtasar*, 3/98; Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i'*, 6/281-283.

¹⁷⁹ Cessâs, *Şerhu Muhtasari't-Tahâvî*, 7/305; Kudûrî, *el-Muhtasar*, 3/98; Merginânî, *el-Hidâye*, 7/149; Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i'*, 6/284; Üsrüşenî, *Ahkâmü's-sıgâr* (Feyzullah, 648), 117a; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, 9/457.

zenginlik ölçüsü olarak nisap miktarı mala sahip olmanın gerekliliği, ibadetlerin geçerliliği için niyet şartının aranması ve her iki ibadetin malî bir yönünün olması açısından meseleler benzerlik arz etmektedir. Nitekim İmam Muhammed her iki ibadetin benzerlik yönlerinden hareketle küçüğün kurban kesmesi konusunda Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf'tan farklı düşünmektedir. Hanefî mezhebinde fetvâ İmam Muhammed'in görüşü üzerinedir. Yani çocuk şer'an zengin sayılacak bir mala sahip olsa bile kurban kesme zorunluluğu yoktur.¹⁸⁰

Şâfiî mezhebine göre babanın çocuğun malıyla çocuğu için kurban kesmesi caiz değildir. Ancak baba kendi malından bedelini ödemek şartıyla çocuğu için kurban kesebilir.¹⁸¹ Babanın kurban bedelini veya kurban hissesini çocuğuna bağışlaması bir nevi çocuğuna hibe veya teberrada bulunması anlamına gelir.

Ahmed b. Hanbel'e göre gayri mümeyyiz çocuk için kurban kesilmesine gerek yoktur. Çünkü gayri mümeyyiz çocuk kurban ibadetinin mahiyetini idrak edebilecek seviyede değildir. O, bu ibadeti yerine getirdiği için herhangi bir sevinç duymayacağı gibi, kurban kesmediğinden ötürü herhangi bir hüznün veya gönül kırgınlığı da hissetmeyecektir. Böyle bir durumda bu çocuğun malından kurban bedelini ödemek, çocuğun malını zayıf etmekten öteye geçmez ve herhangi bir fayda da sağlanmış olmaz. Mümeyyiz çocuk için ise kurban kesilmesi caizdir. Çünkü o kurban ibadetinin mahiyetini idrak edebilecek konumdadır.¹⁸²

Kanaatimizce küçüğün kurban kesmekle sorumlu tutulmaması doğruya daha yakın olan görüşü ifade eder. Zira zekât vermekle sorumlu tutulmayan çocuğun, kurban kesmekle de sorumlu tutulmaması gerekir. Çocuğun namaz ve oruç gibi bedenî ibadetlerle mükellef olmaması, gayri mümeyyiz çocuğun akıl ve bulûğ şartını, mümeyyiz çocuğun ise bulûğ şartını taşımaması, çocuğun günahkâr kabul edilemeyeceği, kurbanda niyetin gerekliliği, kurban kesim esnasında vekâletin söz konusu olması ve cumhur ulemaya göre kurban kesmenin sünnet olduğu göz önünde bulundurulduğunda çocuğun kurban kesme zorunluluğunun olmaması çocuğun maslahatına daha uygun görülmektedir.

SONUÇ

İslâm hukukunda edâ ehliyeti bulunmayan veya eksik olan küçüğün himaye edilmesi ve malının gözetim altında tutulması istenmiştir. Çünkü çocuğun destek almadan kişisel gelişimini tek başına tamamlaması ve mal varlığını koruma altına alması mümkün değildir. Fıkıhta küçüğün himayesi

¹⁸⁰ Üsrüşenî, *Ahkâmü's-sıgâr* (Feyzullah, 648), 117a; Ali Bardakoğlu, "Kurban", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2002), 26/437.

¹⁸¹ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 4/390.

¹⁸² İbn Kudâme, *el-Muğni*, 13/378–379.

ve mal varlığının koruma altına alınması velâyet veya vasiyet sistemiyle gerçekleştirilmektedir. Velâyet sistemiyle, küçük ve kısıtlının hak ve sorumluluklarının hukukî bir zemine bağlanması, maslahatının gözetilmesi ve zararına olan tasarrufların ise engellenmesi amaçlanmaktadır.

İslâm hukukunda çocuk anne rahmine düştüğü andan itibaren sağ doğması şartıyla bazı hak ve sorumlulukların muhatabı kabul edilir. Vücüb tam olmakla birlikte, edâ ehliyeti bulunmayan veya noksan olan çocuk, şahsî ve malî tasarrufları konusunda mahcur sayılır; tasarrufları kısıtlanır. Kısıtlı olan çocuğun şahsî ve malî tasarrufları üzerinde öncelikli yetkili kişi babadır. Babanın çocuğuna velâyeti babalık vasfından dolayı şer‘an verilmiş zorunlu bir haktır. Herhangi bir yargı kararı veya yetki devri söz konusu değildir. Küçüğün tasarruflarının sınırlandırılması veya velisinin gözetiminde gerçekleştirilmesi ergenlik veya bazıları için rüşd çağına kadar olan dönemi kapsar.

Babanın çocuk üzerindeki tasarruf yetki ve sınırları cenin, temyiz öncesi ve temyiz dönemlerine göre farklılık arz eder. Gayri mümeyyiz çocuğun kendi mal varlığı üzerinde tasarruf yetkisi yoktur. Mümeyyiz çocuğun tasarruflarının geçerliliği ise babasının izin veya icazetine bağlıdır. Ticaret yapma konusunda kendisine izin verilen çocuğun tasarrufları orfe göre az bir aldanma (gabn-ı yesir) veya tamamen maslahatına olmak kaydıyla geçerlidir. Çocuğun tamamen zararına olan tasarrufları ise geçersizdir.

Çocuğunun malıyla ticaret yapma yetkisine sahip olan babanın çocuğunun menkul ve gayrimenkul mallarını satma ve kiralama yetkisi vardır. Baba, çocuğun malını rayiç bedel veya emsal ücret ödemek şartıyla kendisi için satın alabileceği gibi kiralaya da bilir. Babanın çocuğun malıyla rehin, vedâ ve âriyet gibi işlemleri gerçekleştirme yetkisi vardır. Ancak babanın çocuğun malını hibe etme veya karz (borç) olarak verme gibi bir yetkisi yoktur. Çünkü babanın çocuğun malında teberruda bulunması, onun malını bir başkasına hediye etmesi veya borç olarak vermesi çocuğun maslahatına uygun olmayıp tamamen zararınadır. Babanın çocuğunun aleni olarak zarar göreceği bir işlemi gerçekleştirme yetkisi ise yoktur. Bu konuda söylenebilecek temel ilke babanın çocuğunun maslahatına uygun olarak gerçekleştirdiği akitlerin sahih ve geçerli, tamamen zararına olanların ise geçersiz olduğudur.

Çocuğun zekât, fitır sadakası, oşür ve kurban gibi malî ibadetleri yerine getirme sorumluluğu hakkında mezheplerin farklı görüş ve değerlendirmeleri vardır. Kanaatimizce şer‘an zengin sayılan küçük çocuğun malından -oşür istisna edilecek olursa- zekât alınmaması ve küçük adına kurban kesme zorunluluğunun olmaması daha doğru bir yaklaşımı ifade etmektedir. Zengin çocuğun fitır sadakasının kendi malından karşılanmasının zorunlu olup olmadığı konusunda İmam Muhammed ve

İmam Züfer'in görüşü olarak nakledilen fitır sadakasının zengin çocuğun mal varlığından karşılanamayacağı görüşü de kanaatimizce daha tutarlıdır. Fakir çocuğun fitır sadakasının babası tarafından karşılanacağı ve toprak mahsullerinin zekâtı olan oşrûn çocuğa ait araziden ödenmesinin gerekli olduğu konusunda fakihler arasında herhangi bir ihtilaf söz konusu değildir.

Çocuk için yerine getirilmesinin zorunlu olduğu ifade edilen malî ibadetlerin maddî ve manevî sorumluluğu babaya aittir. Çünkü baba hukuken küçük çocuğunu temsil etmektedir. Babanın çocuğu adına gerçekleştirmiş olduğu bütün işlemleri -çocuğunun maslahatını gözetmek şartıyla- kendi adına gerçekleştirmiş gibi hareket etmesi gerekir. Zira babanın evladına beslemiş olduğu şefkat ve merhamet bunu gerektirir.

KAYNAKÇA

Ali Haydar. *Dürrü'l-hükkâm Şerhu Mecelleti'l-ahkâm*. Beyrût: Dâru Âlemi'l-Kütüb, 2003.

Apaydın, H. Yunus. "Velâyet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 43/15–19. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.

Atar, Fahrettin. "Sulh". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 37/481–485. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.

Aydın, Mehmet Âkif. "Çocuk". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 8/361–363. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.

Bardakoğlu, Ali. "Ehliyet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/533–539. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.

Bardakoğlu, Ali. "Kurban". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 26/436–440. İstanbul: TDV Yayınları, 2002.

Bardakoğlu, Ali. "Vesâyet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 43/66–70. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.

Bedreddin Simâvî. *Câmiu'l-fusûleyn*. Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi, 119.

Berrac Cuma Muhammed. "el-Velâyetü fi Akdi'n-Nikâh". *Mecelletu's-Şerî'a*. Kuveyt: 1988.

Bilmen, Ömer Nasuhi. *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istilâhâtı Fıkhiyye Kâmûsu*. İstanbul: Bilmen Basım ve Yayınevi, 1968.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl. *Sahîhü'l-Buhârî*. Beyrût: Dâru İbn Kesîr, 2002.

Buhûtî, Mansûr b. Yunûs b. Selâhiddîn. *Keşşâfî'l-kınâ' 'an metni'l-İknâ'*. Beyrût: yy. ts.

Cessâs, Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî. *Şerhu Muhtasari't-Tahâvî*. thk. İnâyetullah Muhammed. Beyrût: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 2010.

Cevherî, İsmâîl b. Hammâd. *Sihâhu'l-lugâ*. Beyrût: Dâru'l-İlmi li'l-Melâyin, 1987.

Cezîrî, Abdurrahman b. Muhammed. *el-Fıkh 'ale'l-mezâhibi'l-erba'a*. Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003.

Cürcânî, Seyyid Şerîf. *Mucemü'l-Ta'rifât*. thk. Muhammed Sıddîk Minşâvî. Kahire: Dârü'l-Fazile, ts.

Cüveynî, İmâmü'l-Haremeyn Abdülmelik. *Nihâyetü'l-matlab fî dirâyeti'l-mezheb*. thk. Abdülazîm Mahmûd ed-Dîb. Cidde: Dârü'l-Minhâc, 2007.

Çalış, Halit - Hacak, Hasan. "Rehin". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 34/538-542. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.

Çeker, Orhan. *Nafaka Kanunu*. İstanbul: Ebru Yayınları, 1985.

Çeker, Orhan. *İslâm Hukukunda Çocuk*. İstanbul: Kayıhan Yayınları, 1990.

Dârekutnî, Ebû'l-Hasen Alî b. Ömer. *es-Sünen*. thk. Ali Muhammed Muavviz - Âdil Ahmed Abdülmevcûd. Beyrût: Dârü'l-M'arife, 2001.

Döndüren, Hamdi. *Delilleriyle İslâm Hukuku*. Konya: Mistaş Matbaası, 1977.

Ebû Dâvûd, Süleyman es-Sicistânî. *Sünenü Ebî Dâvûd*. thk. Şu'ayb Arnaût - Muhammed Kâmil. Riyad: Dârü'l-Risâleti'l-'Alemiyye, 2009.

Erbay, Celal. *İslâm Hukukunda Küçüklerin Himayesi*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 1998.

Erbay, Celal. "Nafaka". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/282-285. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.

Ergün, Mehmet. "Fıtır Sadakası". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 11/60 (2018), 1260-1269.

Erkal, Mehmet. "Toprak Mahsullerinin Zekâtı: Öşür". *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 9 (2007), 9-36.

Genç, Mustafa. "İslâm Hukukunda Velâyetin Mahiyeti". *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)* 7/6 (2020), 204-227.

Hallâf, Abdülvehhâb. *İlmü usûli'l-fikh*. Kuveyt: 1968.

Hanefî, Muhammed Huseyn. *Ahvâli'sh-Shahsiyye; Hukuku'l-Evlâd ve'l-Akârib*. Mısır: Dârü'l-Fikri'l-'Arabî, 1965.

Haraşî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh. *eş-Şerhu'l-kebir 'alâ Muhtasarı Halîl*. Beyrût: yy. ts.

Hassâf, Ebû Bekr Ahmed b. Ömer b. Müheyr. *Kitâbü'n-Nafakât*. nşr. Ebû'l-Vefâ el-Efgânî. Beyrût: Dârü's-Selfiyye, 1984.

Humeydî, Salih. *Hukuku'z-Zevciyye fi'l-İslâm*. Riyad: Dârü'r-Reşîd, ts.

İbn Âbidîn, Muhammed Emîn b. Ömer. *Reddü'l-muhtâr 'ale'd-Dürri'l-muhtâr*. nşr. Âdil Ahmed Abdülmevcûd - Ali Muhammed Muavviz. Riyad: Dârü 'Âlemi'l-Kütüb, 2003.

İbn Emîru Hâc. *et-Takrîr ve't-tahbîr*. nşr. Abdullah Mahmûd Ömer. Beyrût: yy. 1999.

İbn Hazm, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd. *el-Muhallâ*. thk. Abdülgaffâr Süleyman el-Bündârî. Mısır: Dârü'l-Kütübî'l-'İlmiyye, 1969.

İbn Kudâme, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn. *el-Muğnî*. nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî - Abdülfettâh Muhammed el-Hulv. Riyad: Dârü'l-'Âlemi'l-Kütüb, 1997.

İbn Mâce. Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd. *es-Sünen*, B.y.: Dârü't-Te'sîl, 2014.

İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrerem. *Lisânü'l-'Arab*. Beyrût: Dâru's-sadr, ts.

İbn Nüceym, Zeynüddîn. *Bahrü'r-râ'ik Şerhu Kenzi'd-dekâ'ik (Minhatü'l-Hâlik* haşiyesiyle birlikte) thk. Zekeriyya Ümeyrât. Beyrût: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1418/1997. 3/192.

İbn Rüşd, Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed. *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid*. thk. Muhammed Subahî. Kahire: Mektebetü İbn-i Teymiyye, 1415.

Karadâvî, Yûsuf. *Fıkhu'z-Zekât*. Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 1973.

Karaman, Hayreddin. *Mukayeseli İslâm Hukuku*. İstanbul: Nesil Yayınları, 1986.

Karaman, Hayreddin. *İslâm Hukuku*. İstanbul: İrfan Yayınevi, 1970.

Karaman, Hayreddin. "Asabe". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 3/452–453. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.

Kâsânî, Alâüddîn Ebû Bekr b. Mesûd b. Ahmed. *Bedâ'i'u's-sanâ'i' fi tertîbi's-şerâ'i'*. thk. Ali Muhammed Muavviz - Âdil Ahmed Abdülmevcûd. Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2003.

Kelebek, Mustafa. *İslâm Aile Hukukunda Velâyet*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1996.

Koçak, Zeki. "İslâm Hukuk Metodolojisinde Ehliyet ve Kısımları". *Diyanet İlmî Dergi* 39/4 (Ekim 2003). 31–54.

Komasyon. *el-Mevsû'atü'l-Fıkhîyye*. Kuveyt: Vizâretü'l-Evkâf ve's-Şuûni'l-İslâmiyye, 2002.

Köse, Saffet. "Rüşd". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 35/298–300. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.

Kudûrî, Ebü'l-Hüseyn Ahmed. *el-Muhtasar*. (*el-Lübâb* şerhiyle birlikte). Beyrût: Dârü'l-Kütübî'l-Arabî, 2010.

Mâverdî, Ebü'l-Hasen. *el-Hâvî'l-kebîr*. thk. Muhammed Muavviz - Ahmed Abdülmevcûd. Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1994.

Mergînânî, Burhâneddîn. *el-Hidâye şerhu Bidâyeti'l-mübtedî*. thk. Abdülhay el-Leknevî. Karachi: Mektebetü'l-Büşrâ, 2011.

Mevsilî, Ebü'l-Fazl Abdullah b. Mahmûd. *el-İhtiyâr li-ta'lîli'l-Muhtâr*. thk. Şuâyb Arnaût. Dîmeşk: Dâru'l-Risâleti'l-İlmiyye, 2009.

Molla Hüsrev. *Mir'atü'l-usûl fi şerhi Mirkâti'l-vusûl*. İstanbul: Şirket-i Sahafiye-i Osmaniye Matbaası, 1321.

Muhammed Ebû Zehre. *el-Velâye 'ale'n-nefs*. B.y.: Dârü'l-fikri'l-Ârabî, ts.

Muhammed Ebû Zehre. *Usûlü'l-fıkh*. İstanbul: Tebliğ Yayınları, 1957.

Muhammed Fevzî Feyzullah. *Nazariyyetü'd-damân fi'l-fıkhî'l-İslâmî*. Kuveyt: 1986.

Muhammed Kadri Paşa. *el-Ahkâmü's-şer'iyye fi'l ahvâli's-şahsiyye alâ mezhebi Ebî Hanîfeti'n-Nu'mâni*. Beyrût: Dâru İbn Hazm, 2007.

Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. *Sahîh-i Müslim*. thk. Ebû Kuteybe Nazar b. Muhammed el-Fâriyâbî. B.y.: Dâru't-Tayyibe, 2006.

Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref. *Minhâcü'l-tâlibîn ve 'umdetü'l-müftîn*. Cidde: Dâru'l-Minhâc, 2005.

Onur, Mehmet. "İslâm Hukukunda Sefeh Durumu Ve Sefihin Hacri". *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/5 (Aralık 2016), 107–129.

Özkan, Mehmet. "İslâm Hukukunda Velâyet Sahiplerinin Çocuğun Malları Üzerindeki Tasarruf Yetkileri". *Balıkesir İlahiyat Dergisi* 13 (Haziran, 2021), 137–175.

Sahnûn, Ebû Saîd Abdüsselâm. *el-Müdevvenâtü'l-kübrâ*. nşr. Evkâvu's-Su'ûdiyye. Riyad: 1324.

Sa'dî Ebû Ceyb. *el-Kâmüsü'l-Fikhî*. Beyrût: Dâru'l-Fikr, 1988.

Serahsî, Ebû Bekr Şemsüleimme. *el-Mebsût*. Beyrût: Dâru'l-M'arife, 1989.

Seyyid Sâbık. *Fikhü's-sünne*. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2004.

Şener, Abdülkadir. *İslâm Hukukunda Hibe*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1984.

Şener, Mehmet. "İslâm Hukukunda Velâyet". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (1985), 203-221.

Şirbînî, Muhammed b. Ahmed el-Hatîb. *Muğni'l-muhtâc ilâ ma'rifeti me'ânî elfâzi'l-Minhâc*. Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1994.

Topal, Şevket. "Korumaya Muhtaç Çocukların Bakımı ve Gözetimi Açısından İslâm Hukukunda Velâyet ve Vesâyet Yetkisi". *Din bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 6/3 (2006), 249-273.

Uzunpostalcı, Mustafa. "Cenin". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 7/369–370. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.

Uzunpostalcı, Mustafa. "İslâm Hukuku Açısından Ehliyet". *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 8 (2006), 149–182.

Üsrüşenî, Ebû'l-Feth Mecdüddîn Muhammed b. Mahmûd. *Ahkâmü's-sıgâr*. Millet Genel Kütüphanesi, Feyzullah, 648.

Ünver, Ahmet Numan. "Çocuğun Malının Zekâtı Meselesi". *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/31(Haziran 2015), 62–78.

Yavuz, Yunus Vehbi. *İslâm'da Zekât Müessesesi*. İstanbul: Ahmed Said Matbaası, 1972.

Yavuz, Yunus Vehbi. "Fitre". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 13/160–161. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.

Yıldırım, Mustafa. "Vedâ". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 42/596–598. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.

Zerkâ, Mustafa Ahmed. *el-Medhalü'l-fikhiyyü'l-'âm*. Dimeşk: Dâru'l-Kalem, 2004.

Zeydân, Abdülkerim. *el-Vecîz fî usûli'l-fikh*. Dimeşk: Müessesetü'r-Risâleti'n-Nâşirun, 2013.

Zeydân, Abdülkerîm. *İslâm Hukukuna Giriş*. çev. Ali Şafak. İstanbul: Kayıhan yayınları, 1985.

Zühaylî, Muhammed Vehbe. *el-Fıkhü'l-İslâmiyyi ve edilletühû*. Dımeşk: Dâru'l-Fıkr, ts.

Zühaylî, Muhammed Vehbe. *İslâm Fıkhı Ansiklopedisi*. çev. Ahmet Efe. İstanbul: Risale Yayınları, 1994.

